

fig. 8

fig. 10

fig. 3

fig. 6

fig. 1

GARTNERHALLEN ÅRSRAPPORT 2013

fig. 5

fig. 7

fig. 2

GARTNERHALLEN
Dyrker godt liv

fig. 9

fig. 1

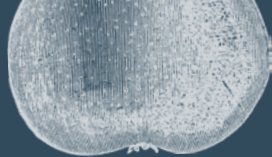

fig. 2

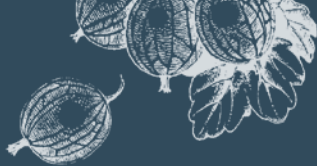

fig. 9

fig. 3

fig. 6

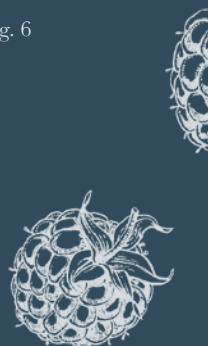

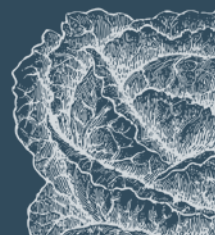
fig. 8

fig. 7

fig. 4

09	Dette er Gartnerhallen
10	Årsberetning
16	Næringspolitisk engasjement i Gartnerhallen
22	GH-Levering og elektronisk vareflyt
23	"Grønnsakskart" gir nye muligheter
24	Innovasjon og økt verdiskaping i frukt- og grøntsektoren
25	Det store løkprosjektet
26	Landsstyret besøkte GH-Viken
32	Gartnerseminaret 2013
34	Etablering av dataflytselskap for landbruket
35	Bruk av utenlandsk arbeidskraft
36	ØKOSLO - Økouke i Oslo
37	Mørke snittflater i kålrot
38	Riktig temperatur = God kvalitet og holdbarhet
39	Tidenes kampanje for norsk frukt og grønt
41	Vellykket Matstreif
42	Industribær - Positiv samarbeidstrend
44	Styringssystem for næringsmiddeltrygghet, iso 22000
46	Smak og matkultur nytt strategisk satsingsområde
47	Reddal med årets første ferskpotet

48	Styret og Daglig leder
49	Landsstyrets årsberetning
54	Resultatregnskap
55	Balanse
57	Kontantstrømanalyse
58	Noter
66	Revisors beretning
69	Gartnerhallens representasjon
70	Valgte organer
72	Årets leverandørpris til Målselv
74	Første "Flagship farm" i norden

GARTNERHALLEN DYRKER GODT LIV!

Veksten i 2013 i tråd med målene i strategisk plan

I vår strategiske plan Gartnerhallen 2015 har vi satt oss følgende hovedmål: "Beste leverandør av norsk frukt og grønt og med en omsetning på 2,0 milliarder kroner i 2015". Landsstyret sikter mot dette målet og er på god vei til å nå omsetningsmålet i 2015.

Veksten fortsetter både i volum og verdi med noe lavere takt enn i 2012 for konsum, mens industrileveransene hadde større vekst. En lang og kald vinter og vår med dyp tele ga sen sesongstart. Sammen med stor svikt i bærproduksjonen hindret dette ytterligere vekst i 2013.

Et av våre viktigste operasjonelle mål er 97 prosent leveringsdyktighet til våre kunder. Sesongmessige svingninger knyttet til vær og vind, generelle utfordringer med biologiske produksjoner og variasjoner i etterspørselen med hyppigere bruk av kampanjer, skal Gartnerhallen som leverandør, være den aller beste til å håndtere. Landsstyret har startet et arbeid for å måle vår leveringsgrad på en god måte. Vi mener dette vil styrke vår servicegrad inn mot våre kunder.

Uavklart i sluttmarkedet – viktig å holde sammen

En god utvikling for Gartnerhallen forutsetter også at våre kunder lykkes i markedet. Ser vi tilbake kan vi med god grunn si at det har de gjort.

Det har gjennom hele 2013 vært uavklart om samarbeidsavtalen mellom ICA og NorgesGruppen kan settes ut i live eller ikke. Videre har det oppstått usikkerhet som følge av rettsaken mellom Norfresh og Bunnpris.

Nå er det viktig at vi som produsenter slutter rekkene og holder sammen for å bidra til et balansert marked, og dermed en god produsentøkonomi framover. Dette må gjelde både internt i Gartnerhallen og i samarbeidet med de andre produsentorganisasjonene gjennom Grønt Produsentenes Samarbeidsråd (GPS).

Dessverre har ikke vår sektor offentlige virkemidler for å hindre at et for stort utbud av varer medfører prisfall med påfølgende svikt i inntjeningen. Siden flere av konsumproduktene heller ikke må gjennomgå tunge foredlingsprosesser på sin vei til markedet, kan økonomien til de mange få en betydelig svikt som følge av at bare noen helt få produsenter tilbyr et overskudd til ekstremt lave priser.

Som råvareprodusenter trenger vi derfor forståelse og oppfølging fra grossister og kjeder for ikke å undergrave en bærekraftig norsk verdikjede. Det er mye som tyder på at forbrukeren ønsker seg mer og ikke mindre ferske og smakfulle norske grønnsaker, poteter, frukt og ikke minst bær. Produsentpriser som ikke bare dekker variable kostnader, men også gir oss mulighet til å utvikle oss og foreta nødvendige investeringer er en forutsetning for en bærekraftig norsk verdikjede framover. Dette ønsker vi i Gartnerhallen sterkt å bidra til gjennom det gode samarbeidet vi har med våre kunder både innenfor konsum- og industrimarkedet.

Organisasjon

Nå i 2014 starter vi arbeidet med revidering av strategisk plan. Medlemstallet holder seg relativt stabilt på vel 1100. Også i 2013 har vi holdt et høyt tempo i organisasjonsarbeidet med Gartnerseminar, Regionstyresamling, Organisasjonssamling og Regionleder-samling, i tillegg til vårt høyeste organ Årsmøtet. Like viktig er aktiviteten i våre 8 regioner.

Administrasjonen utpeker en rekke (26 stk) Sentralt Kulturansvarlige Produsenter (SKP), som følger markedet ekstra tett. Sammen med de Regionalt Kulturansvarlige Produsenter (RKP) utfører disse en av våre kjerneoppgaver, nemlig å sørge for et balansert marked, et riktig prisnivå, og dermed en bærekraftig økonomi for våre produsenter.

Styreleder Anders R. Nordlund og sønnen Gustav, sjekker forholdene i potetåkeren (foto: Michael Helgesen).

Med andre ord foregår det omfattende aktivitet i vår organisasjon. Utvikling av en god organisasjonskultur, som gjør oss enda mer slagkraftig som leverandører, er viktig framover. Vi har fått gode tilbakemeldinger på det arbeidet vi har starta på. Skal vi lykkes som organisasjon må vi evne å trekke i lag og i samme retning. Dette må kombineres med åpenhet og stor takhøyde internt.

I skrivende stund ryddes det i våre lokaler i Økern torgvei, og Gartnerhallen flytter snart inn i nye lokaler på Nyland Syd. Det er på høy tid med oppgradering av våre kontor- og møteromsfasiliteter og jeg håper de ansatte vil finne seg godt til rette og trives i de nye lokalene. Jeg tror det har blitt en god løsning både for de ansatte og for oss eiere, som heretter vil legge møtene våre til Nyland Syd.

Samvirkeorganisering og kapital

Samvirkeformen har relativt sterke begrensninger for bruk av kapitalen i selskapet. Landsstyret har i 2013 arbeidet med å legge til rette for noe større fleksibilitet i forhold til selskapets kapitalbruk og foreslår som en følge av dette at årsmøtet fatter vedtak om innføring av etterbetalingsfond.

Pakkerier og vareflyt

Gartnerhallen har, med få unntak, valgt ikke å gå inn på eiersiden i pakkerivirksomhet. Likevel har vi avtaler med en rekke fellespakkerier. Over tid har det foregått en betydelig rasjonalisering i form av færre og mer effektive pakkerier, samt færre hentepunkter gjennom økt bruk av terminalisering. Endret pakkestruktur og pakkeritilknytning og konflikter knyttet til dette har vært et tema som har fått mye oppmerksomhet i 2013. Landsstyret har søkt å avveie de ulike hensyn og interesser på best mulig måte der både fellesskapets, men også enkeltprodusenters interesser og behov er veid mot hverandre.

Forskning og utvikling

Det er utarbeidet en ny forskningsstrategi i løpet av 2013. Dette er et viktig langsiktig arbeid og vi må sikre at resultatene kommer dyrkerne til gode. Det er foretatt beregninger av effekten av de prosjektene som har vært gjennomført, og konklusjonen er at vi som eiere sitter igjen med betydelige merverdier som følge av vår FoU-innsats.

Jeg tror vi har en del å gå på når det gjelder å forløse og kanalisere det innovasjonspotensialet som ligger ute

blant våre eiere. Dette må forankres hos våre kunder og innsatsen koordineres slik at produsentenes ideer kan få rask respons og veiledning videre for å få frem flere nye produkter pr år. BAMA sin friske satsing på lokalmat i 2013 er til stor inspirasjon for oss som produsenter.

Samhandlingsstrategi og markedskampanje

I 2013 har arbeidet i samhandlingsstrategien med BAMA gått inn i en mer konkret og operativ fase. Vi begynner å se konkrete oppgaver og resultater som følge av samarbeidet. Vi har imidlertid fortsatt en lang vei å gå før vi har nådd våre mål spesielt knyttet til poteter, men også frukt og bær. Bare ved å strekke oss ytterligere, slik vi gjør blant annet gjennom dette samarbeidet, kan vi befeste og styrke vår fremtidige konkurransekraft.

Markedskampanjen i 2013 sammen med BAMA og NYT NORGE viste gjennom 8 reklamefilmer med noen av våre dyktige produsenter og ambassadører fra 7 regioner, hva vårt vakre langstrakte land har å by på av ferske smakfulle produkter.

Rammebetingelser i endring – konsekvenser for grøntnæringa

Grøntsektoren har store vekstmuligheter, og produksjonen kan økes både i bredde og omfang. Høsten 2013 fikk vi ny blåblå Regjering. Regjeringen er avhengig av støtte fra Venstre og/eller KrF for å ha flertall i Stortinget. Det er kommet mange nye politikere inn i sentrale posisjoner både i Storting og Regjering. Landbrukspolitikk diskuteres nå i bredere kretser enn tidligere og næringa får støtte fra stadig nye hold. Gartnerhallen er innstilt på et positivt samarbeid med de nye beslutningstakerne. Et samarbeid som kan bidra til optimisme og en positiv utvikling for grøntnæringa.

I 2013 gikk Grøntnæringa sammen om fellesprosjekt "Grønn vekst". Selv om vi gjerne skulle hatt enda større gjennomslag for våre krav, bidro initiativet til å styrke produsentenes vilkår og gi økt fokus på vår sektor. Norges Bondelag har invitert til å bygge videre på dette initiativet også i forkant av årets forhandlinger.

Gartnerhallen har også i 2013 arbeidet for å legge til rette for forsvarlig import av planter til eple, pære og jordbær, da vi ser at dette kan gi et viktig bidrag for å sikre fremtidig norsk produksjon innenfor disse kulturene i konkurranse med importerte produkter.

Gartnerhallen har også gitt innspill til og deltatt i en arbeidsgruppe som har utarbeidet nye krav til Grøntsektoren for bruk av NYT NORGE merket. Matmerk har nå satt noen generelle rammer som kan gjøre ordningen mer forutsigbar for vår sektor.

Anders R. Nordlund
Styreleder

DETTE ER GARTNERHALLEN SA

fig. 1 Daucus carota

Gartnerhallen SA er et landsdekkende samvirkeforetak som sikrer forbrukerne norskprodusert frukt, bær, grønnsaker og potet. Gartnerhallen er Norges største i sitt slag med en årlig omsetning på ca 1,8 milliarder kroner. Gartnerhallen består av mer enn 1100 dyktige frukt- og grøntprodusenter. Gjennom et sterkt fagmiljø og gode leveringsavtaler sikrer de sin egen lønnsomhet og etterspurte kvalitetsprodukter til forbrukerne. Vi samarbeider med de store markedsaktørene innen industri, distribusjon og omsetning i Norge.

Dyrker godt liv!

Vi i Gartnerhallen dyrker gode, sunne og trygge kvalitetsprodukter i veksthus, på jorder og i bær- og frukthager rundt omkring i hele Norge. Å være medlem i Gartnerhallen er et kvalitetsstempel som vi er stolte av. Vi forvalter god kunnskap og kjærlighet til norsk landbruk, og vi jobber hele året med å etterstrebe de beste produktene for det norske markedet.

- Det kjenner du på smaken!

JANUAR

Medlemmenes medbestemmelse

Gartnerhallen er et samvirkeforetak. Et samvirke kjenne- tegnes av medlemmenes eierskap og styringsmakt i selskapet. I januar gjennomfører organisasjonens åtte regioner sine årssamlinger, hvor alle medlemmene oppfordres til å delta. Her behandles blant annet regionens årsberetning for året som har gått, og regionens arbeidsplan og medlemsaktivitet for det kommende året.

Det er årssamlingen som velger medlemmer til region- styret og utsendinger til Gartnerhallens årsmøte.

Gartnerhallen SA skal fremme medlemmenes nærings- messige og økonomiske interesser. Dette oppnår vi blant annet gjennom god markedsføring og omsetning av medlemmenes produkter, en detaljert produksjons- planlegging og andre tiltak.

FEBRUAR

Selleri-fagtur til Holland

Det er et ønske og en målsetting om å utvide lager sesongen for norsk knollselleri. For å skaffe seg kunnskap og motivasjon, reiste ni selleridyrkere sammen med Gartnerhallen, NORGRD og Norsk Landbruks- rådgiving til Zeeland sørvest i Nederland for å besøke tre dyrkere og en maskinentreprenør.

Ved langtidslagring av selleri, har hollenderne erfart at kassellagring er mest hensiktsmessig. Dette i tillegg til god styring av temperatur- og luftfuktighet, som er viktige elementer for å opprettholde best mulig kvalitet i lagringsperioden. Det ble lagt stor vekt på at sellerien skulle ha litt bladvekst, særlig utover ettervinteren. Deltakerne på turen kom hjem med mye nyttig informasjon rundt dyrking, maskiner, lager og kjøleteknikk.

MARS

Organisasjonsutvikling

I mars ble det arrangert Regionstyresamling for alle tillitsvalgte og ansatte i Gartnerhallen. Målsettingen er å bidra til økt bevissthet om egen organisasjonskultur og hvordan vi vil at denne kulturen skal være i Gartnerhallen. God organisasjonskultur krever også at det er en klar forståelse for de ulike rollene i en samvirke-organisasjon som Gartnerhallen, og hvordan samspillet mellom disse rollene bør og skal være.

Videre skal denne type samling gi motivasjon og inspirasjon til å være en engasjert tillitsvalgt og ansatt.

Arbeidet med organisasjonsutvikling ble også fulgt opp gjennom samlinger, dialog og samarbeid med regionlederne, og de sentrale kulturansvarlige produsentene (SKP).

APRIL

Sein vår forsinket tidligproduksjon

I april hadde de tidligste områdene i Rogaland akkurat kommet i gang med såing og planting. Det er nærmere en måned seinere enn normalen de seneste årene. På Sørlandet kom også våren seint, mens det i innlandet så mer normalt ut. I Vestfold var det også sein oppstart i de aller tidligste områdene, mens Lier fikk en ganske normal våronnstart.

Det er graden av tele som påvirker forsinkelsene. Forsinkelser om våren forplanter seg gjennom hele sesongen og påvirker planarbeidet. Alle produsenter som startet seinere enn normalt ble oppfordret til å plante arealer i samsvar med tildelt ukeplan.

MAI

Politisk fokus på grøntsektoren

Rapporten "Grønn vekst", som hele grøntnæringa stod bak, ble lagt merke til, og grøntsektoren ble trukket fram som en av tre satsingsområder. Partene i jordbruksforhandlingene ble i mai enige om en jordbruksavtale. Avtalen innebar totalt sett grunnlag for inntektsvekst, hovedsakelig basert på økte priser.

Som en del av jordbruksavtalen, ble det nedsatt en arbeidsgruppe, hvor Gartnerhallen er med, for å utrede og vurdere tilskudd til produsenteide grønnsaks- og potetepakkerier, eget distrikts- og kvalitetstilskudd for bær til industri og innfrakt for poteter, frukt, bær og grønnsaker, som en da vil komme tilbake til i neste oppgjør.

JUNI

Klimatiske utfordringer

Reddal Fellespakkeri markerte i begynnelsen av juni at årets potetesesong, riktignok et par uker etter skjema, var rett rundt hjørnet. Ved oppstart var også pakkeriet klar til å ta i bruk sin nye pakkelinje.

Forsinkelsen i fjorårets produksjon av tidlige poteter skyldes de klimatiske utfordringene som har vært svært tydelige, også på Sørlandet. I tillegg til sein vår, mye tele

og store nedbørsmengder, ble de tidligst satte potetene rammet av ei voldsom haglskur. - Normalt høstes ny-potetene første uka i juni, mens de i år ikke kommer i butikken før uka etter St.Hans, var beskjeden fra potetbonde Gurine Seland.

Reddal Fellespakkeri er et godt eksempel på et vellykket samarbeid mellom produsenter og lokale initiativ.

JULI

Økte ressurser på produksjonsplanlegging

Stian Vik Thomassen ble ansatt i stillingen som produksjonsplanlegger. Stian har utdannelse fra Handelshøyskolen BI og har de siste ni årene arbeidet i ulike stillinger i ICA med frukt og grønt, sist som logistikkcontroller i ICA Norge avd. Luhrtoppen. Som produksjonsplanlegger arbeider Stian sammen med produksjonssjef Clas Huseby, og planlegger produksjon hos Gartnerhallens medlemmer.

En av Gartnerhallens viktigste oppgaver er å sørge for at kunden får rett produkt, i rett kvalitet, til rett tid og i rett mengde. Når vi lykkes med dette, sørger vi også for at det er balanse mellom tilbud og etterspørsel i markedet. Vi unngår overproduksjon og prisene blir forutsigbare, både for produsent, kunde og forbruker. Dette gir igjen en stabil økonomi, både hos den enkelte produsent og ellers i markedet.

AUGUST

Stor utbud av norske varer med topp kvalitet

August er måneden med stor tilgang av produkter. Det foregår innhøsting for både ferskomsetning og for lager. Det tilbys ny tørket norsk løk i både rød og gul variant, samt persillerot og rødbeter. Tilførselen av blomkål og brokkoli er litt i overkant av hva som omsettes. Kvaliteten er meget god og det meldes også om godt salg, spesielt på blomkål.

Jordbærseongen går mot slutten i flere distrikter, men det er fortsatt varer av fin kvalitet. Bringebær har blitt veldig populært og det er jevnt over fine varer som

kommer fra produsentene. Årsak til populariteten blant forbrukerne har nok mye med at vi klarer å få varen frem til butikk i en meget god kvalitet med et innbydende utseende og god smak - og det frister jo! Bak denne suksessen ligger det mye arbeid med blant annet å finne den rette sorten, riktig høstefarge, passende emballasje og rett temperatur gjennom alle ledd i varestrømmen. Og kanskje det viktigste; produsenter som våger å starte med noe nytt! Moreller er også nå på sitt beste og det er forventet en produksjon på nærmere 100 tonn per uke.

SEPTEMBER

GH Mjøsen arrangerer potettur til Finland

GH Mjøsen er en av de regionene i Gartnerhallen som har den største potetproduksjonen til konsum. Den siste tiden har importpotet tatt en stadig større andel av det norske markedet, spesielt har dette gått utover den norske produksjonen av Asterix. Årsaken til dette er først og fremst skallkvalitet. GH Mjøsen ønsket å gjøre noe med dette, og arrangerte en fagtur for regionens potetdyrkere til Finland. Målsettingen var å se hvordan

yrkesbrødre i Finland produserer Asterix, men også styrke samholdet blant GH-regionens dyrkere. På turen deltok 25 prosenter og andre interesserte, som hadde stor utbytte av de erfaringene som finske potetdyrkere delte med de norske. Det ble også tid til å besøke pakkerier, og se på ulike emballasjetyper og merkerutiner i Finland.

OKTOBER

Forventninger til ny landbruksminister

- Med ny regjering går vi en spennende tid i møte, uttalte styreleder i Gartnerhallen Anders Nordlund etter at resultatet av Stortingsvalget var klart.
- Vi har forventninger til at landbruksminister Sylvi Listhaug har ambisjoner på vegne av norsk landbruk. Gartnerhallen er innstilt på et samarbeid med politikere. Et samarbeid som kan bidra til optimisme og en positiv utvikling for grøntnæringen. Grøntsektoren har store vekstmuligheter, og produksjonen kan økes både

i bredde og omfang, var Anders Nordlund sitt første budskap.

Gartnerhallen benyttet flere anledninger gjennom vinteren til å møte politikere fra ulike partier, og bygge kunnskap om vår sektor. Det er knyttet stor spenning til de kommende jordbruksforhandlinger, og hva dette innebærer av rammebetingelser for produsentene av frukt, bær, grønnsaker og poteter.

NOVEMBER

Vellykket Gartnerseminar

"MAT MÅ VI HA - og den bør være norsk!" var tittelen på Gartnerseminaret 2013. Over 200 produsenter, kunder og leverandører var til stede da Gartnerhallen arrangerte det populære seminaret i november. På programmet sto blant annet foredrag fra Høyres landbrukspolitiske talsmann Ove Trellevik, presentasjon av Skog og landskaps

jordsmonnsskartlegging ved Siri Svendgård - Stokke, og en gjennomgang av det norske tollsystemet ved Kjersti Sorteberglien fra Landbruks- og matdepartementet. Første dag av seminaret ble avsluttet med festmiddag, hvor også BAMAs leverandørpris ble utdelt. Årets vinnere var potetprodusentene Evy og Olav Grundnes.

DESEMBER

Oppsummeringsmøter for fruktprodusentene

I begynnelsen av desember ble det avholdt flere oppsummeringsmøter for Gartnerhallens fruktprodusenter ved fruktlagrene på Vestlandet. Representanter fra både landsstyret og administrasjonen deltok. Denne type møter er svært viktig for å utveksle erfaringer og skape rom for dialog. Hovedbudskapet er at det er behov for økt produksjon og planting innen fruktproduksjonen. Det er imidlertid viktig at dette gjøres i overensstemmelse med markedet.

fig. 2 *Raphanus sativus*

fig. 1 *Allium cepa*

NÆRINGSPOLITISK ENGASJEMENT I GARTNERHALLEN

Grøntnæringen er en viktig del av norsk landbruk og må derfor også være en viktig del av norsk landbrukspolitikk. Gartnerhallen ønsker en landbrukspolitikk som stimulerer til en økt markedsrettet frukt- og grøntproduksjon over hele landet, i tråd med de muligheter som finnes i det norske markedet.

fig. 3 *Allium cepa*

Landsstyret i Gartnerhallen inviterte Landbruks- og matminister Trygve Slagsvold Vedum til møte. Her er han sammen med styreleder Anders Nordlund og politisk rådgiver i Senterpartiet, Anne Mari Aanerud.

Potensialet i markedet er stort, men for at produsentene skal kunne utnytte dette er det nødvendig med konkurransedyktige inntekter. Inntektene i grøntproduksjonen har ikke vært konkurransedyktig nok til at vi har klart å opprettholde norsk andel av forbruket, og andel import øker stadig.

I Gartnerhallens innspill til jordbruksforhandlingene i 2013, ble det understreket at jordbruksoppgjøret måtte gi norsk frukt- og grøntproduksjon en høy prioritering, slik at vi oppnår en produksjonsvekst innenfor norsk landbruk som kan samsvare med Regjeringens målsettinger og med det store vekstpotensialet vi har på forbruk av frukt og grønt i Norge.

Landsstyret i Gartnerhallen inviterte Landbruks- og matminister Trygve Slagsvold Vedum til et møte. Statsråden fikk en detaljert orientering om Gartnerhallen som organisasjon, og den sentrale rollen Gartnerhallen spiller i verdikjeden for norsk frukt- og grøntproduksjon. Landsstyret benyttet anledningen til å påpeke viktige elementer og forslag til endringer i den landbrukspolitiske virkemiddelbruken overfor grøntnæringen. Det ble gitt et klart uttrykk for at årets jordbruksoppgjør må gi norsk frukt- og grøntproduksjon en høy prioritering, slik at vi oppnår en produksjonsvekst innenfor norsk landbruk som kan samsvare med Regjeringens målsettinger og med det store vekstpotensialet vi har på forbruk av frukt og grønt i Norge.

Mål for norsk grøntproduksjon

Produksjonen innenfor grøntsektoren (grønnsaker, frukt, bær og poteter) utgjør om lag 10 prosent av produksjonsverdien i norsk landbruk. Tilskuddsandelen til sektoren utgjør kun 1,9 prosent av de totale bevilgningene over jordbruksavtalen. Det aller meste av inntektene til sektoren (over 90 prosent) hentes altså fra markedet. Norskproduserte grønnsaker utgjør litt over halvparten av konsummarkedet, men har over en tid vist fallende tendens. Egenproduksjonsandelen av norske konsumpoteter svinger med avlingsnivået og varierer mellom 60 og 70 prosent. Frukt og bær har derimot en lav norskprodusert andel, ca 5 prosent. Også disse produktene har over tid tapt markedsandeler.

Norsk grøntproduksjon skjer i etablerte områder i hele landet. Disse har en kombinasjon av å ha de gode naturgitte forutsetninger for slik produksjon, gode produsentmiljøer og stor grad av nærhet til befolkningstette områder.

Gartnerhallen SA mener vi må ta de politiske signalene på alvor, og ha som ambisjon om at forbruket av frukt og grønt skal økes med 20 prosent innen 2030 og at andelen egenproduksjon skal øke fra 30 prosent til 40 prosent i samme periode. For å nå målsettingene, samt å gi bonden en konkurransedyktig inntekt er det en forutsetning at en del grunnpilarer er på plass.

Importvernet er viktig

For å sikre et økt forbruk av frukt- og grøntprodukter i den norske befolkningen basert på norske produkter og produksjon, og samtidig ha en akseptabel lønnsomhet i næringa, mener Gartnerhallen at det av avgjørende betydning at vi har et velfungerende importvern. Handlingsrommet i tollvernet må brukes optimalt for å sikre tilstrekkelig lønnsomhet i norsk produksjon av frukt og grønt. Tollvernet på grøntsektoren er svakt, og går ut over den norske selvforsyningsgraden, særlig

i frukt og potet. Kronetollen gir liten eller ingen reell beskyttelse for flere av kulturene, og prosenttoll burde derfor vært vurdert for flere produkter. På enkelte produkter er det etablert god preferanse for norsk vare, noe Gartnerhallen ser på som svært positivt. Dette er imidlertid ingen selvfølge, og det må jobbes systematisk og godt for å ha best mulig kvalitet og et utbud som markedet etterspør, og som igjen kan bidra til å opprettholde tilliten til norskproduserte landbruksvarer.

Målprissystemet

Gartnerhallen arbeider tett opp mot markedet, og Gartnerhallens produsenter opplever større svingninger i priser enn i resten av norsk landbruk. Forutsetningene for inntektsmålsettingen i jordbruksoppgjøret er blant annet at målprisene oppnås. I mange tilfeller er importprisen retningsgivende for flere produkter gjennom sesongen. For enkelte grønnsaker er de avtalefestede målprisene i liten grad styrende i markedet, slik at det har vært vanskelig å ta ut pristillegget som har vært gitt i jordbruksavtalen de seinere årene. Poteter, løk, rosenkål, gulrot og epler er de kulturene som best har klart å ta ut målpris. Kulturer som purre, blomkål, knollseller isbergssalat og tomat ligger langt under inntektsmålsettingen.

Pris- og markedsovervåking

Gartnerhallen har gjentatte ganger påpekt betydningen av å ha en god oppfølging av markedet med hensyn til priser og tilgang på varer og kvaliteter. Arbeidet som gjøres på dette området av produsentorganisasjonene, GrøntProdusentenes Samarbeidsråd (GPS), Økern Torvhall og Statens landbruksforvaltning er viktig for en rett prissetting. Med hensyn til eventuelt importpress, ser man betydningen av en overvåking av priser og kvaliteter som frambyr på import. Ikke minst er kvaliteter viktige opplysninger å framskaffe og dokumentere i dette arbeidet.

Forskning og utvikling

Innovasjon og produktutvikling er et satsingsområde, og det er ingen tvil om at resultatene av forskning bidrar til økt verdiskaping i sektoren. Økningen i verdiskaping som følge av FoU-innsats er for Gartnerhallen stipulert til ca. 80 mill. kroner pr år (utregnet for 2011), mens utgiftene per år til FoU inkludert offentlige midler var på 55 mill. kroner pr år i perioden 2005-2011. Dette inkluderer også verdiskaping i andre bedrifter som har deltatt i prosjektene. Dette viser at forskning styrker norsk produksjon og er lønnsom både for næringen og for det offentlige.

Våre tall viser at en stor del av omsetningsøkningen innen frukt og grønt kommer fra nye produktintroduksjoner, og er et svært viktig grep for å få nordmenn til å spise mer av våre sunne produkter. Gartnerhallen mener at en stor del av landbruks- og næringspolitikken må legge til rette for at næringa blir i stand til å ha enda sterkere fokus på innovasjon og utvikling av nye kvaliteter, konsepter og produkter. På denne måten kan vi møte markedet med en økt andel norskproduserte frukt-, bær- og grøntprodukter.

Investeringsvirkemidler og fondsavsetninger

Økt produksjon innebærer behov for investeringer. I tillegg har det bygd seg opp et betydelig etterslep på nødvendige investeringer som f.eks. drenering, nyplanting av frukttelt og vedlikehold og utvidelse av veksthus.

I et voksende marked med større krav til produsent og produkt, er det behov for investeringer i blant annet: Nyanlegg for lager med kjøling og pakkelinjer som sikrer optimal pakking og kvalitetssortering. Anlegg for videreforedling, som er viktig for en bedre utnyttelse av bruttovolumet. Til rydding, fornying og nyetablering av frukttrefelt. Til tiltak for forebygging av klima- og værskader, og til tiltak for å utvide/forlenge norsk produksjonssesong.

Skattefrie fondsavsetninger innenfor tradisjonelt landbruk, på lik linje med ordningen som er innført for skogbruksnæringa (skogfond), vil være et virkemiddel som stimulerer til nyinvesteringer, grøfting og effektivisering av driftsapparatet. Slik fondsavsetning bør også kunne brukes for inntektsutjevning når klimamessig avlingsskade gir uforholdsmessig tap, og i de tilfeller hvor erstatningsordningene ikke gir tilstrekkelig sikkerhet.

Pris- og direktetilskudd

Produsenter av poteter, grønnsaker, frukt og bær henter en stor andel av sine inntekter fra markedet og er derfor fullstendig avhengig av tilstrekkelig tollvern og akseptable produktpriser. Samtidig er produsenter av disse produktene mer risikoeksponert enn mange andre produsenter i jordbruket. Risikoen knytter seg særlig til marked og kvalitet. Videre ser vi at flere produkter har sterk konkurranse fra import til full toll. Gartnerhallen mener at tilskuddene i større grad bør dreies fra produksjonsuavhengige tilskudd til tilskudd som støtter opp om aktiv drift, kvalitetsproduksjon og økt konkurransekraft.

Frakttilskudd

Frakttilskuddene er et viktig landbrukspolitisk virkemiddel for å sikre mest mulig lik pris til produsenter i ulike deler av landet. Dette virkemidlet benyttes innenfor melk og kjøtt, men ikke i grøntsektoren. Innenfor frukt- og grøntsektoren er det de senere årene gjennomført betydelige strukturendringer knyttet til foredlings- og pakkerianlegg. Dette blant annet for å kunne møte markedet med en mer enhetlig vare- og kvalitetssammensetning, og i tillegg sikre en mer optimal logistikk ut til markedet som ivaretar ferskhet og kvalitet.

I jordbruksoppgjøret 2013 fikk Gartnerhallen gjennomslag for sitt innspill ved at det ble nedsatt en arbeids-

gruppe som skal utrede tilskudd til produsenteide grønnsaks- og potetpakkerier, eget distrikts- og kvalitetstilskudd for bær til industri og innfrakttilskudd for poteter, frukt, bær og grønnsaker.

Norsk frukt og grønt i et helseperspektiv

I tråd med helsepolitiske målsettinger om økt frukt- og grøntforbruk, er dette et av produktsortimentene hvor man med de rette grepene kan sikre en økt produksjon innenfor norsk landbruk. I de fleste land i Europa ser vi også et atskillig høyere forbruk av produkter fra grøntproduksjonen, sammenlignet med Norge. Dette underbygger behovet for økt norsk produksjon og økt forbruk med tilhørende helsegevinst i befolkningen. En slik satsing vil samtidig bidra til å oppfylle viktige miljøpolitiske målsettinger.

Mens myndigheter og politikere oppfordrer oss til å spise dobbelt så mye frukt og grønnsaker, blir vilkårene for de som skal produsere stadig dårligere. Dette misforholdet mener Gartnerhallen at det bør være mulig å gjøre noe med, og gjerne i samarbeid med helsemyndighetene.

Økt produksjon og forbruk av frukt og grønt er et godt utgangspunkt i forhold til ambisjonene om å skape en sunnere og friskere befolkning. Dette vil blant annet gi store samfunnsøkonomiske gevinster, og Gartnerhallen mener det er en god investering å bevilge en betydelig økt ramme til opplysningsvirksomhet for frukt, grønt og poteter. Et eksempel på tiltak er økt innsats knyttet til opplysningsvirksomhet overfor skoler og barnehager.

Rådgiving

Norsk Landbruksrådgiving er en svært viktig instans for hele norsk landbruk. De utvikler og formidler kunnskap og rådgiving innen planteproduksjon, teknikk, næringsutvikling, økonomi, klima- og miljøtiltak over hele landet. Videre utgjør de et viktig bindeledd mellom forskning

og landbruket. Gjennom god rådgiving sikres kvalitetsproduksjon og målsettingen om økt produksjon innenfor sektoren frukt og grønt. Nye tekniske løsninger er også viktig å ta i bruk for å holde følge med utviklingen, samt bidra til økt konkurransekraft.

Sortsutvikling og plantemateriale

Frukt og grønt er helt avhengig av tilgang på plantemateriale som sikrer en markedstilpasset og lønnsom produksjon for den enkelte produsent. Det er spesielt viktig at det prioriteres tilstrekkelig med ressurser til arbeid med sortsutvikling og sortutprøving i frukt, bær og potet. Dette er avgjørende viktige tiltak for å kunne møte et marked i endring, og ikke minst møte konkurransen fra import.

Med bakgrunn i en stadig mer utfordrende markedsituasjon for våre produsenter, en varierende tilgang og kvalitet på norsk plantemateriale og en endring i innenlandsk plantehelsestatus, mener Gartnerhallen at det må åpnes for import av eple- og pæretrær og jordbærplanter. Det må skje i henhold til et hensiktsmessig plantehelseregulativ som setter strenge krav til plantehelse, både på innenlandsk og importert materiale.

Økologi og lokalmat

Gartnerhallen mener det er viktig at forbruket av økologisk frukt og grønt i større grad enn i dag kan dekkes av norskproduserte varer. Det er imidlertid en forutsetning at det oppnås en merpris i markedet som gjør slik produksjon lønnsom. For mange kulturer er risikoen i økologisk produksjon betydelig større enn i konvensjonell produksjon. Veksthusproduksjonen har i dag kommet langt innenfor integrerte dyrkingssystemer og dette må utvikles videre.

Forbruker blir i økende grad opptatt av lokalmat og mat med en lokal identitet, særegen opprinnelse eller

spesielle kvaliteter knyttet til produksjonsmetode, tradisjon eller produkthistorie. Det er derfor viktig at det legges enda bedre til rette for at forbrukerne lett kan gjenkjenne og velge norske produkter.

Jorda er vår viktigste ressurs

Jorda er vår viktigste ressurs. Det er derfor av avgjørende betydning for norsk selvforsyningsgrad at dyrket jord ikke bygges ned og at jorda holdes i hevd. Etter noen utfordrende år med økt nedbør og endret klima, ser vi viktigheten av grøfting og kalking. Gartnerhallen vil jobbe for å oppnå ordninger og tiltak som styrker produksjonsgrunnlaget, sikrer økonomiske rammebetingelser og bidrar til et godt grunnlag for framtidig norsk jordbruk.

fig. 4 *Brassica oleracea* var. *Capitata*

GH-LEVERING OG ELEKTRONISK VAREFLYT

Det er snart to år siden vi startet arbeidet med å lage et skreddersydd dataprogram for pakkeriene. Dette var nødvendig for at varer skulle kunne håndteres i den nye terminalen BAMA bygger på Nyland Syd. GH-Levering i kortform er et system for å motta elektronisk bestilling, utstede etiketter og sende elektronisk leveringsseddel.

Formålet med å utvikle egen programvare var ønsket om at data fra pakkingen skulle kunne gi grunnlag for avregning, slik at det manuelle arbeidet med dette kunne reduseres. Samtidig ønsket vi høy grad av fleksibilitet og bransjens beste opplegg for sporbarhet.

I mars for ett år siden startet de første pakkeriene med daglig bruk av GH-Levering. Disse har selvsagt hatt stor påvirkning på retning og utvikling av GH-Levering. Og fortsatt bygger vi nye funksjoner samtidig som vi forsøker å lage snarveier og forenklinger i programmet. Utviklingen stopper ikke og brukervennlighet har høy prioritet. GH-Levering støtter kravene i Dagligvarehandelens Standard for pakking av D-pak og pall.

Fra september i fjor har fokuset vært installering og opplæring. Vi må sørge for at alle som skal levere til BAMA Trading er i stand til å gjøre det også etter at det nye automatlageret på Nyland Syd tas i bruk. For produsenter og pakkerier har oppladningen til dette vært krevende. Nye krav til bedre paller, mellomlagspapp, stropper rundt pallene, merking med strekkode-etiketter osv. Alt for at pallene skal kunne håndteres av roboter og stables i hyllesystemer. Selv om det

påløper mange nye kostnader må vi heve blikket å se hvilken økning i konkurransekraft vi samlet får!

Det er 280 større og mindre pakkerier i Gartnerhallen. Brorparten av disse pakker kun egen dyrket vare. Vi har i 2014 tilbydd nye printerløsninger for etiketter til paller, kasser og sekker. Vi gjør selvsagt også hele installeringen for pakkeriene og sørger for god opplæring. Som et biprodukt av prosessen får Gartnerhallen økt kompetanse rundt merking, merkeløsninger og pakkeridrift. Dette kan bli nyttig også senere.

GH-Levering gir mulighet for rask rapportering rundt omsetning. Der man tidligere ventet en til to uker på tall fra avregning, kan man nå ta ut rapporter hvor tallene kun er få timer gamle. Dette vil gi god hjelp til Gartnerhallens prisapparat der SKP'er vil kunne ta ut skreddersydde rapporter til egnet formål.

Når årsmeldingen skrives har vi installert om lag 150 pakkerier. Vi forventer at gulrot skal gjennom automatlageret straks etter påske, men at det vil gå fram mot sommerferien før det er aktuelt med flere nye produkter. Slik det ser ut nå er vi godt i rute og har tro på at overgangen skal gå smertefritt.

"GRØNNSAKSKART" GIR NYE MULIGHETER

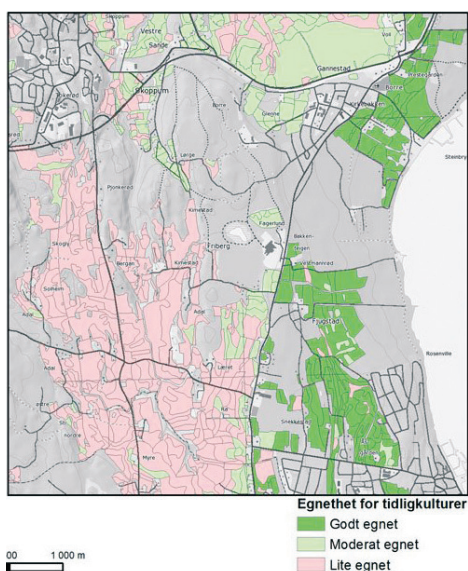
Det er et mål å øke den samlede matproduksjonen i Norge, og grønnsaker er et av produktene man satser på for økt forbruk og økt norsk produksjon. En av utfordringene for de store grønnsaksprodusentene er tilgang på egnede arealer til dyrking. Med utgangspunkt i dette har Skog og landskap utviklet et nytt verktøy for grønnsaksprodusenter i Vestfold.

Grønnsaker krever vekstskifte, og en stor del av grønnsaksproduksjonen foregår på leid jord. Nye kart som viser egnethet for produksjon av ulike grønnsaker vil være et nyttig verktøy for å velge ut de rette arealene.

Etter et initiativ fra VestfoldMat SA og Fylkesmennens landbruksavdeling (FMLA) i Vestfold har Skog og landskap i nært samarbeid med Norsk landbruksrådgivning Viken utviklet kart som viser jordbruksarealets egnethet for dyrking av ulike grønnsaker samt muligheter for tidligproduksjon av grønnsaker i de beste klimasonene.

Prosjektet er støttet av VRI Vestfold (Virkemidler for Regional FoU og Innovasjon).

Flere av Gartnerhallens medlemmer har tatt i bruk "grønnsakskartet". - Det å ha tilgang til et kart som viser hvor det er mest egnet til å dyrke hva er svært nyttig, sier Bjørge Madsen ved Stenersen Gartneri i Åsgårdstrand. - Da kan matjord utnyttes bedre og mer bærekraftig. Det betyr mer mat til lavere kostnad, men også ved mindre bruk av sprøytemidler og gjødsel, sier Madsen.

Bjørge Madsen har medvirket til de nye egnethetskartene som kan gjøre produksjonen mer lønnsom og bærekraftig (foto: Audun Bårdseth, Gjengangeren).

Fra paneldebatten om ”Grønn verdi” på Gartnerseminaret. F.v. Rune Flaen, Aud Mari Folden, Anders Nordlund og Per Hjermann

INNOVASJON OG ØKT VERDISKAPING I FRUKT- OG GRØNTSEKTOREN

Hva skal til for å oppnå økt verdiskaping i frukt- og grøntsektoren? Med dette spørsmålet som utgangspunkt satt Gartnerhallen i gang forsknings- og utviklingsprosjektet «Grønn verdi». Prosjektets foreløpige vurderinger ble presentert på Gartnerseminaret i november. De første vurderingene av hva som kommer ut av prosjektet ble presentert på Gartnerseminaret i november.

Gartnersektoren representerer en konkurranseutsatt del av norsk jordbruk. Som en sentral produsentorganisasjon ønsker Gartnerhallen å bidra til at næringen utvikler produkter og strategier som styrker økonomien i næringen. Et mål er å øke markedsandelen for norske produkter, og motvirke dagens trend med at andelen importerte produkter stadig øker. Produkt- og verdikjedeutvikling antas å være avgjørende for å snu denne trenden. Dette prosjektet skal derfor utvikle ny

kunnskap om konkurranseevne, verdikjeder og innovasjon. Prosjektet har tatt utgangspunkt i konkrete eksempler på innovasjonsområder, og erfaringer fra både norske og internasjonale forhold. På dette grunnlaget skal «Grønn verdi» identifisere muligheter for ny strategitenkning og styrking av innovasjonssystemet for Gartnerhallen og Gartnerhallens produsenter i Norge. En endelig rapport fra prosjektet vil foreligge våren 2014.

DET STORE LØKPROSJEKTET

I 2009 ble det satt i gang et stort og bredspektret utviklingsprosjekt for løk, der hele verdikjeden samarbeider. Prosjektet hadde som mål å sikre at den norske forbrukeren i framtida foretrekker og øker sitt forbruk av norsk løk. Målsettingen er å doble norsk løkproduksjon innen 2014.

Salget av norsk løk totalt, har økt med 25 prosent fra 2008 til 2011. Salget av løk gjennom Gartnerhallen har i samme periode økt med 34 prosent i volum og 41 prosent i verdi. Dette har bidratt til styrket økonomi både hos produsent, pakkeri og i omsetningen.

Styrket økonomi har motivert til økt investering for norsk kvalitetsløk. Det har vært et sterkt og samlet fokus på styrking av løkkvaliteten i tråd med markedets ønsker hos produsenter, løkrådgivere, sortsleverandør samt pakkeriene og salgsleddet i verdikjeden Gartnerhallen-BAMA. Før prosjektet startet var løkbransjen preget av en del frustrasjon og pessimisme. Dette har i stor grad snudd seg til optimisme, investeringsvilje og

pågangsmot. En systematisk markedskommunikasjon med hovedtemaene: løk er sunt, løk er godt og løk er mye forskjellig har resultert i bred og positiv omtale av løk i mange ulike media. Dette har bidratt til økt forbruk av løk, og det er en sterk tro på videre produksjons- og salgsvekst framover, også i 2014.

LANDSSTYRET BESØKTE GH VIKEN

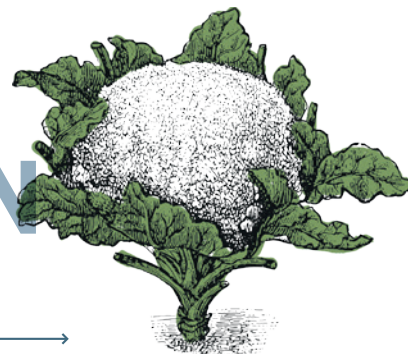

fig. 1 Brassica oleracea

Landsstyret i Gartnerhallen la i år sitt tradisjonelle regionbesøk til GH Viken. Det ble et interessant møte med flere av medlemmene - både enkeltvis og gjennom samarbeidsløsningene med fellespakkerier på begge sider av Oslofjorden.

Landsstyret har som ambisjon jevnlig å møte medlemmer rundt omkring i landet. En gang i året legges derfor et landsstyremøte til en av regionene, slik at møtet kan kombineres med en rundtur i området. I år ble turen lagt til GH Viken. I tillegg til flere produsentbesøk var det også lagt inn besøk og omvisning på Fellespakkeriet i Lier og på Grønt Pakkeri Øst. Gartnerhallen-medlemmer i området ble også invitert til å møte landsstyret på pakkeriene for dialog.

GH Viken

GH Viken er en region med et omfattende produsent- og produktspekter. De rundt 150 medlemmene produserer agurk, kålrot, hodekål, blomkål, brokkoli, løk, purre, selleri, kinakål, isbergsalat, rapidsalat, spesialsalater, urter, spesialgrønnsaker, stilksekeri, andre grønnsaker, jordbær, andre bær og epler. Regionen representerer en omsetning gjennom Gartnerhallen på ca 450 mill. kroner, om lag 25 prosent av Gartnerhallens totale omsetning.

Daglig leder i Fellespakkeriet, Runar Gundersen orienterer landsstyret og fremmøtte produsenter om drifta.

Omvisning på Lier Grønt.

Temaet på Lier Grønt var blant annet blomkål. Her er hhv. Arnt Foss og Martin Sørum.

Landsstyret besøkte noen av produsentene. Hos Martin Sørum i Lier Grønt fikk landsstyret blant annet en orientering om årets blomkålproduksjon. Martin Sørum er for øvrig en av flere produsenter som er med i årets markedskampanje.

Svelvik er Østlandets frukt- og bærbygd. Her ble det sett på både flotte epleplantasjer hos Harald Inge Sand og maskinell høsting av kirsebær hos Bente Stensland. Svelvik er et tydelig bevis på at det ikke bare er på Vestlandet det går an å dyrke frukt.

fig. 2 *Daucus carota*

Epleprodusent Harald Inge Sand fra Svelvik.

På andre siden av Oslofjorden ble det stopp hos veksthusprodusent Kristian Guren i Rygge. Guren gartneri er et veksthusanlegg på totalt 7,5 daa veksthus, herav 6 daa agurk samt småplanter og sommerblomster. Gartneriet har satset stort på alternative energikilder for å redusere energiforbruket i produksjonen.

Roy Hasle i Dilling er kanskje den produsenten som har størst utvalg når det gjelder produksjon av rotgrønnsaker, og da gjerne litt utradisjonelle produkter. Roy Halse dyrker blant annet flere varianter av beten, purre, persillerot og havrerot, i tillegg til kål og salat.

Fellespakkeriet SA i Lier

Fellespakkeriet SA i Lier i Buskerud er et produsenteid og produsentstyrt samvirkeforetak, eid av frukt- og grønnsaksprodusenter på Østlandet. Selskapet lagrer, sorterer og pakker produsentenes produkter, og per i dag er 41 leverandører tilsluttet Fellespakkeriet. Hovedaktiviteten er pakking av norskproduserte epler, plommer og grønnsaker, mens det utenfor norsk hovedsesong tas imot importprodukter for lagring.

Bente Stensland forteller om sin produksjon av surkirsebær.

Høstingen av kirsebær foregår her maskinelt.

Grønt Pakkeri Øst SA

Grønt Pakkeri Øst SA (GPØ) er et grossistuavhengig produsentpakkeri som holder til i Råde i Østfold. Pakkeriet har høyt fokus på å profilere friske, lokale råvarer fra Østfold. Derfor er det også etablert et eget

varemerke Grøde - en smak av Østfold. Produktene distribueres i første rekke til storkjøkkenmarkedet, men også noe til forbrukermarkedet gjennom matvarekjedene. GPØ har 56 lokale produsenter som medlemmer.

Roy Halse ga smaksprøver på flere typer bete – rød-, gul- og choggiabete.

Kristian Guren forteller om sin agurkproduksjon.

Guren Gartneri satser stort på alternative energikilder.

Landsstyremedlem Torbjørgh Austrud og regionleder Karl Emil Rosnæs i GH Viken i hyggelig samtale.

Alle nyter godt av felles kompetansenettverk og lokal landbruksrådgiving. Det pakkes for det meste potet, rødbete, selleri, pepperrot, persillerot, pastinakk og rosenkål for grossistene. GPØ arbeider aktivt for å øke

volumet, utvikle emballasje og produksjonslinjer, og sikre topp kvalitet på produktene.

Ole Jørgen Forsetlund forteller om GPØ og Grøde - en smak av Østfold.

Ove Bernt Trellevik, landbrukspolitisk talsperson for Høyre.

GARTNERSEMINARET 2013

Årets Gartnerseminar samlet godt over 200 deltagere. En stor del av disse var produsenter, men også representanter fra en rekke samarbeidende organisasjoner, kunder og forvaltning, fant veien til Lillestrøm 19. og 20. november 2013. En fellesnevner for mange av innleggene var hvordan grøntnæringen skal møte framtidens utfordringer.

Det årlige Gartnerseminaret er en møteplass for medlemmer og samarbeidsparter fra både landbruk, industri og handel. Seminaret er en arena for faglig påfyll, utveksling av erfaringer og synspunkter, i tillegg til at vi ser framover og legger grunnlaget for å møte framtida. Gartnerhallen ønsker å vise at vi tar ansvar for framtidig produksjon av norske kvalitetsvarer. Tross signaler om endrede rammevilkår, skal vi møte framtida med optimisme, pågangsmot og tro på en positiv utvikling for grøntnæringen.

Hvordan møte framtidige endringer?

Et gjennomgående tema i foredragene var hvordan vi skal møte framtidige endringer, enten det er nye landbrukspolitiske rammebetingelser, vær- og klimaendringer, eller hvordan vi som samlet næring skal bidra til økt verdiskaping. Grøntnæringens konkurranseevne skal forbedres gjennom innovasjon og strategisk riktige grep. Samarbeid i hele verdikjeden og utvikling av nye produkter blir viktig for å møte en stadig økende konkurranse fra importerte varer.

God oppslutning om årets Gartnerseminar.

Importvernet utfordres?

Importvernet er avgjørende for å sikre avsetning av norske landbruksvarer, og er en bærebjelke i norsk landbrukspolitikk. Importvernet skal gi beskyttelse gjennom hele verdikjeden, og hindre uønskede markedsforstyrrelser. Gjennom ulike internasjonale avtaler og overenskomster er det definert toll på de fleste varer. Gjennom WTO-avtalen i 1995, ble tollsatsene bundet både som prosent-toll (verditoll) og kronetoll (mengdetoll). Norge valgte å praktisere kronetoll. Prisstigning i Norge over de siste 15 årene har imidlertid medført at en fast, nominell kronetoll ikke lenger dekker gapet mellom norsk pris og pris på importvarer. Dette har aktualisert ønsket om å gå over til prosenttoll, men som kjent er dette grep som blir gjenstand for stor internasjonal oppmerksomhet, jf. overgang fra kronetoll til prosenttoll på ost.

Ny Regjering har signalisert ønske om endringer av tollregimet, og nye Artikkel 19 - forhandlinger med EU, vil starte i 2014.

Økt matproduksjon

For å oppnå økt matproduksjon og ønsket kvalitet på produktene er det fortsatt en del agronomiske utfordringer å løse. Forskning og erfaringer viser at jordsmonnet er mer avgjørende enn tidligere antatt for hva som er egnet produksjon på de ulike arealene. På seminaret ble det presentert et prosjekt AGROPRO, som ser på utfordringer og muligheter, og hvordan agromien må tilpasses for å oppnå økt matproduksjon.

Lære og erfare fra hverandre er viktig. På Gartnerseminaret 2013 fikk vi også presentert suksesshistorier om vellykkede samarbeidsprosjekter på produsentnivå. Målsettingen framover må være å utnytte mulighetene som ligger der for økt verdiskaping i primærleddet og at dette forhåpentligvis kan bidra til økt produksjon, bedre effektivitet og ikke minst en stimulans til økt rekruttering til vår næring.

fig. 1 *Rubus idaeus*

ETABLERING AV DATAFLYTSELSKAP FOR LANDBRUKET

Gartnerhallen SA har gått inn som en av flere eiere ved etableringen av "Dataflytselskapet SA". Selskapet skal gjennom effektiv kommunikasjon og dataflyt, bidra til reduserte kostnader og bedre resultat, blant annet for bonden.

Dataflytprosjektet startet med et forprosjekt i 2007 og ble senere etablert som et partnerskap mellom en rekke aktører tilknyttet norsk landbruk. Gartnerhallen SA er en av partnerne. Høsten 2013 gikk arbeidet over i en fase der det er naturlig å overføre resultater og oppgaver fra prosjektorganisering/partnerskap til et selskap. Formålet til selskapet er å utvikle, drifte og sikre gevinstuttak av standarder og IKT-infrastruktur for

effektivisering av sentral dataflyt i landbruksnæringa. Med andre ord betyr dette å ta i bruk systemer og elektronisk kommunikasjon og deling av data. Dette skal gi reduserte kostnader knyttet til papir, porto og bearbeiding (punching) av data hos en rekke aktører. Dataene en her snakker om er blant annet avregningsdata, fakturadata, regnskapsdata og data fra landbruksdrifta for øvrig. Alt for å sikre effektiv dataflyt gjennom standardisering og tilrettelegging.

Fordeler for bonden

Brukerne av selskapets tjenester skal primært være norske bønder, landbruksbedrifters varemottakere, leverandører, banker, forsikringsselskaper, rådgivingselskaper og ulike programvareleverandører. Selskapet skal være et instrument for at eiere og brukere skal oppnå bedre resultater i egne virksomheter.

Gartnerhallen og Gartnerhallens medlemmer vil ha direkte og indirekte nytte av selskapets virksomhet slik denne er planlagt. Systemet vil først og fremst gi fordeler og innsparing for medlemmene, blant annet gjennom strømlinjeforma regnskapsføring, muligheter for driftsregnskap og lignende.

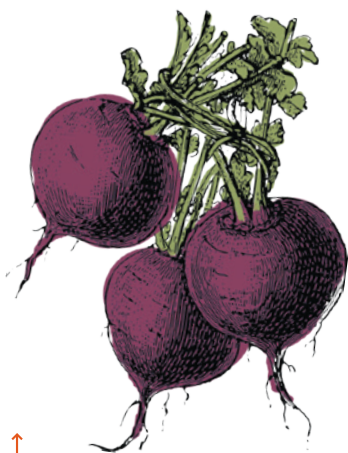

fig. 2 *Beta vulgaris rubra*

BRUK AV UTENLANDSK ARBEIDSKRAFT

Bruk av utenlandske sesongarbeidere er vanlig for svært mange innen grøntnæringen. Det har vist seg at dette ikke alltid er helt uproblematisk. Det er mange regler å forholde seg til, det er kulturforskjeller, utfordringer med tanke på språk og kommunikasjon, og ikke minst at arbeidsgiverrollen kan være krevende.

Arbeidsgiverrollen innebærer alt fra daglig organisering av arbeidet, ivaretagelse av den enkelte medarbeider, samt å sørge for at drifta er i henhold til arbeidsmiljøloven og at en til enhver tid oppfyller kravene til helse, miljø og sikkerhet. Her kommer også spørsmål knyttet til innkvartering og sanitære forhold inn. Videre er dialog og kontakt med myndighetene, politi, skattevesenet og Arbeidstilsynet, oppgaver som du som arbeidsgiver vil komme borti.

Dialogforum

Gjennom et dialogforum ønsker Gartnerhallen å bidra til kunnskap og informasjon. Dette gjelder blant annet ansvarsforhold, regler og dispensasjonsmuligheter. Dialogforumet består av representanter fra Arbeidstilsynet, Fellesforbundet, NHO Mat og Landbruk, BAMA og Gartnerhallen.

Gartnerhallen mener det er viktig å bygge kunnskap om bondens og grøntnæringens utfordringer hos blant annet Arbeidstilsynet. Arbeidstilsynet har som oppgave å føre tilsyn med at virksomhetene følger arbeidsmiljølovens krav, og kan også gi dispensasjon der dette er nødvendig. Det er viktig å finne balanse mellom det å holde seg innenfor regelverket, samtidig som det tas hensyn til andre forhold som er avgjørende for virksomhetens økonomi, som vær, temperatur, produktkvalitet osv.

Tenk Helse Miljø og Sikkerhet (HMS)

Uansett om du har sesongarbeidere eller ikke, er det viktig å tenke HMS. HMS-arbeid betyr å bedre arbeidsmiljøet, bedre sikkerheten, forebygge ulykker og helse-skader, unngå skade på eiendom og utstyr, hindre skade på miljø, og totalt sett bedre lønnsomheten i virksomheten. I tillegg vil et godt gjennomført HMS-opplegg bidra til å opprettholde et godt rykte for virksomheten, gjennom blant annet god og rettferdig behandling av arbeidstakere.

ØKOSLO

ØKOUKE I OSLO

I midten av oktober den største satsningen på økologisk mat og landbruk noen-sinne arrangert i Oslo. I en hel uke i regi av ØKOSLO ble det arrangert matlagingskurs, smaksverksted, debatter, bygdefest på Bygdøy, matmarked, seminarer, bake- og ystekurs, gårdsbesøk og workshop om urbant landbruk.

Miljø- og landbruksorganisasjoner, kokker og restauranter, statlige og private aktører stod samlet om et felles mål; å styrke kunnskapsnivået knyttet til regionale råvarer og produkter, og ikke minst økologisk og bio-dynamisk mat og landbruk i sin helhet. Økologisk ansvar for næringskjeden vi inngår i, maten vi produserer og spiser, er et lokalt, nasjonalt og globalt ansvar for verdens miljø vi tar på alvor. Økouka handlet og om ren og skjær matglede: SMAK – OPPLEV – NYT!, og Gartnerhallen var representert med økologisk gulrøtter.

fig. 1 *Pisum sativum*

MØRKE SNITTFLATER I KÅLROT

Norsk kålrot skjemmes ofte av mørke flekker i snittflaten. Problemet er størst i plastpakket kålrot, hvor flekker og misfarging ofte kommer til syne 8-10 dager etter pakking. På oppdrag fra Gartnerhallen, Nordgrønt og Norgesgrønt har Bioforsk sett på årsaker og mulige tiltak for å redusere dette problemet.

Misfargingen og flekker forekommer både i snittflater og ved mekaniske skader i skallet. Kvalitetsforringelse sees både som jevn mørkfarging i snittflatene, og mer definerte flekker som utvikler seg til en grunn, mørk råte. Tidligere har det vært konkludert med at problemet skyldes bakterier og gjærlignende sopp, uten at det har vært bestemt nærmere.

Denne studien har hatt fokus på å identifisere årsaken til problemet og sette dette i sammenheng med aktuelle tiltak for å bedre kvaliteten på norsk kålrot.

Konklusjon

Det er påvist en rekke ulike sopp og bakterier fra råte i kålrot-snittflater. De fleste av disse er vanlig forekommende i jord, og anses å være svake patogener. Det vil si at de ikke forårsaker råte uten at det allerede finnes en skade i plantevevet.

Ved vasking av kålrot vil disse organismene fordele seg i vaskevannet, og ligger dermed igjen i vannfilmen på kålrota etter vasking. Ved pussing direkte etter vask vil dette overføres til snittflaten på tross av gode hygieniske

forhold ellers i prosessen. Den beste metoden for å hindre spredning til snittflaten er derfor å unngå forhold som fremmer vekst av sopp og bakterier i snittflaten etter pussing. Dette kan blant annet oppnås ved å tørke kålrota før pussing.

Anbefalte tiltak hos produsent:

- Reduser smittepress ved å ha god dyrkingspraksis som sikrer friske kålrøtter, skånsomt opptak, og god hygiene i felt og lager.
- Rent vaskevann reduserer smittepresset.
- Stabil temperatur på lager hindrer kondens og påfølgende råteproblemer.
- Unngå at vaskevann følger kniven ved pussing – tørk kålrota før du skjærer

Anbefalte tiltak i omsetningskjeden:

- Hold stabil temperatur gjennom hele omsetningskjeden. Temperaturendringer gir kondens inni plasten, og dermed vekstforhold for sopp og bakterier.
- Ferdig vasket og pakket kålrot bør omsettes raskt.
- Anbefalinger er basert på grunnprinsipper om god dyrkingspraksis og resultater fra denne studien.

RIKTIG TEMPERATUR

= GOD KVALITET OG HOLDBARHET

Frukt, bær og grønnsaker er ferskvarer. Spesielt i sommervarmen er riktig kjøling av varene avgjørende for kvalitet og holdbarhet. For å holde så god kvalitet som mulig fram til produktene når forbruker, er det viktig at varene holdes på konstant og riktig temperatur i hele kjeden.

I tillegg til rask nedkjøling og riktig lagertemperatur, settes det også tilsvarende krav til temperatur under transport. For de fleste bær og grønnsaker er riktig temperatur både på lager og under transport + 2 grader. Tomat og agurk skal lagres på 10-11 grader.

Viktigheten av rett temperatur

Temperatur er den viktigste enkeltfaktor for å opprettholde kvalitet og holdbarhet i frukt og grønt etter høsting. Rask nedkjøling til ideell temperatur er den viktigste metoden for å forsinke kvalitetstap. Like viktig er det å holde stabil temperatur i hele verdikjeden fram til forbruker. Lasting og transport av produktene kan være en utfordring i forhold til temperatur. I tillegg til at produktet må ha rett temperatur før innlasting, må transportøren sørge for at bilen er klargjort for transport. Det innebærer blant annet at bilen skal være ren, aggregatet programmert til riktig temperatur og være i kontinuerlig drift, samt at lasterommet skal være forhåndskjølt ved lasting. Transportør skal sørge for at det er fri luftsirkulasjon rundt alle seks sider av lasten. Maksimal pallehøyde skal være 240 cm. Det er utarbeidet rutiner som skal følges. Rutinene gjelder for produsenter, transportører og BAMA Trading. Gjennom holdninger og gode rutiner skal vi sammen bidra til at våre produkter har best mulig kvalitet og holdbarhet.

fig. 1 Brassica rapa var

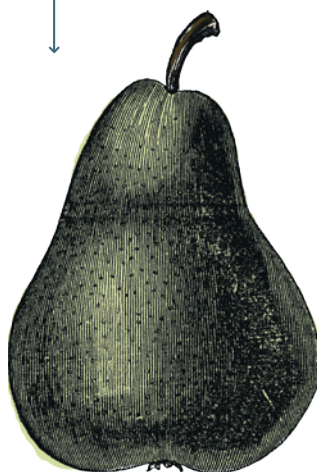

TIDENES KAMPANJE FOR NORSK FRUKT OG GRØNT

BAMA og Gartnerhallen samarbeidet om tidenes største markeds kampanje for norske produkter av frukt, bær og grønnsaker. Gjennom åtte ulike reklamefilmer fra sju forskjellige regioner, ble det flotte og unike frukt- og grøntdyrkende Norge vist fram.

Kampanjen strakk seg over 16 uker, og alle de viktige produktene gjennom våren, sommeren og høsten var med. I reklamefilmene var det besøk hos produsenter, både i drivhus og ute på åkeren, og ikke minst la kampanjen stor vekt på å fortelle om kjærlighet til norsk mat. Hele Norges kokke - Lise Finckenhagen var programleder. Hovedmålsettingen var å bygge opp kunnskap hos forbrukerne om de unike norske produktene, i en ramme omgitt av kulturlandskap og flott norsk natur, noe vi tror vi lyktes godt med.

fig.1 *Pyrus communis*

Bilder fra de åtte ulike reklamefilmene fra markedskampanjen i 2013.

Gartnerhallens stand på Matstreif 2013, bugnet av diverse grønnsaker som betes, løk og kål, i tillegg til krydderurter, poteter og frukt for å vise forbrukerne mangfoldet i produksjonen og utbudet av norske produkter. Bak disken er (f.v.) Ragnhild Nærstad, Valborg Alhaug og Martin Aamodt Stensland.

VELLYKKET MATSTREIF

Gartnerhallen deltok med stand på årets matstreif. I likhet med tidligere år var det utrolig mange besøkende på rådhusplassen de to dagene i september arrangementet varte. Gartnerhallen deltok som en del av bondens marked, og det var da også gartnerhallen-produsentene selv som bemannet utsalget.

Ved å delta på Matstreif kommer en tett på forbruker med presentasjon og dialog. Vi får anledning til å vise fram og selge fra et bredt produktspekter, og i tillegg få profilert Gartnerhallen som organisasjon. De færreste forbrukerne kjenner til det enorme produktmangfoldet og de mer utradisjonelle varene fra norsk frukt- og grønnsaksproduksjon. Standen kunne tilby nærmere 50 ulike slag og sorter av grønnsaker, frukt og poteter. Årets nyhet som Gartnerhallen kunne presentere på Matstreif 2013 var en ny løkvariant - "Red marbel".

Dyktige produsenter bemannet standen

Gartnerhallens stand ble bemannet med flere av våre dyktige produsenter og i denne sammenheng som gode ambassadører for norsk frukt- og grøntproduksjon. Produsentene viste stor iver og kunnskap om de ulike produktene. På denne måten fikk kundene god informasjon og svar på sine spørsmål om for eksempel Hva en kan bruke havrerot og choggiabeter til. Farget blomkål og gulrøtter i forskjellige farger kjente de færreste til før de hadde besøkt standen til gartnerhallen.

Vi takker produsentene for innsatsen - både de som bemannet standen og de som hadde produsert produktene.

fig. 1 *Rubus fruticosus*

INDUSTRIBÆR

POSITIV SAMARBEIDSTREND

Samarbeidet med industriaktørene er preget av god dialog og et felles ønske om størst mulig norske råvarer. 2013 var dessverre preget av vanskelige forhold, og produksjonen ble derfor betydelig lavere enn forutsatt. Bringebærmengdene som ble levert til industri, var på samme nivå som i 2012, mens jordbærmengdene var betydelig dårligere.

Jordbærproduksjon i Norge i 2013 var ikke lett. For produsentene av jordbær til industri var det snakk om et katastrofalt dårlig år. For 2013 ble det rapportert inn 407 tonn jordbær, mot 1100 tonn jordbær i 2012. Sortene er i hovedsak Polka, Senga og noe Blink. Slike små mengder er veldig dårlig nytt både for produsenter og for industrien. Mange produsenter har søkt om avlingsskadeerstatning og fått det. Heldigvis velger de fleste produsentene å fortsette, og de går på en ny sesong med krum nakke. I Valldal er normalleveransene fordelt med 70 prosent av mengdene til industri og 30 prosent til konsum. Deres tall gikk fra 600 tonn i 2012 til 100 tonn i 2013. Ettersom man kunne konstatere skadene tidlig i 2013, ble mye harvet opp og plantet nytt tidlig. Nyplantingene er i stort

monn dekket av miljøduk, etc. Tiltakene vil forhåpentlig sikre jordbærproduksjonen fremover.

Som nevnt er små norske mengder også et problem for industrien. I de senere årene har vi jobbet med å kunne gi industrien prognoser på hva de kan forvente av norske mengder. Prognosene forsøker vi å gi så tidlig som mulig, slik at industrien skal kunne kontrahere sine importmengder i utlandet. Pga. de lave mengdene ble det unntaksvis akseptert andre sorter enn industrien normalt tar. En slik aksept er ingen permanent løsning da de forskjellige jordbærsortene har veldig forskjellig fargestabilitet, som er noe av det viktigste for bruk i jordbærsyltetøy.

Bringebærmengdene i 2013 ble omtrent som i 2012, og faktisk litt opp. Dette skyldes ikke mangel på frostska-der, som også var fremtredende for bringebær. Stabile bringebærmengder skyldes i hovedsak to grunner: 1) En del områder var plaget av gråskimmel som gjorde at de ikke kunne plukke til konsum, 2) den intense varmen gjorde at det var vanskelig å plukke raskt nok og på riktig modningsgrad til konsum, slik at mange valgte å plukke til industri i stedet. Særlig Luster ble hardt rammet av sistnevnte problem.

Som nevnt i overskriften ser vi en gledelig trend i sam-arbeidet med industrien. Forhandlingsklimaet er bedre enn på lenge og vi kommuniserer godt om utvikling, priser, fremtid og reklamasjoner, for å nevne noe. Det siste året har vi også jobbet sammen med Konserve-industriens Landsforening (KL) om et forslag til en ny prisstruktur. Den nye modellen skal forhåpentlig kunne skape en vinn-vinn-situasjon for både produsenter og industrien. Forslaget vil bli lagt frem for LMD og SLF, og vi håper forslaget vil kunne få gjennomslag. Ettersom industribær ligger inn under Forskrift om administrative tollnedsettelse for landbruksvarer (FAT), vil det dreie seg om en noe lengre prosess, men vi håper det skal kunne gå så fort som mulig. Alle fryseriene har fått forelagt forslaget og hatt det oppe til behandling i sitt område, og alle har valgt å stille seg bak innstillingen fra Forhandlingsutvalget for raude bær.

Industribærprosjektet avløses av et nytt

I 2013 ble også det store industribærprosjektet avsluttet. Prosjektet har foregått over 5 år og har hatt samarbeid mellom alle ledd i verdikjeden – fra sortsfordeling, landbruksrådgivning, produsenter til industripartnere. Vi har sett at dette har vært med på å gi en mye tettere og bedre dialog mellom partene enn tidligere. Ønsket om å få til noe sammen er stort for tiden. Det er også svært gledelig å kunne fortelle at prosjektet har kommet frem til en anbefaling av to nye jordbærsorter (Saga og GN1123.3) og tre nye bringebærsorter (Glen Fyne, RU04403090 (best), RU00403030) til industri. Dette har vært etterlyst i mange år, og vi håper nå at godkjen-ning av nye sorter skal kunne gi ny en giv for produsenter av industribær av begge kulturer, men kanskje særlig på jordbærsiden. I tillegg er det fantastisk at et nytt industribærprosjekt er innvilget, så samarbeidet vil i stor grad fortsette en del år fremover. Det nye prosjektet ledes av Graminor v/Dag Røen. Gartnerhallen SA er med i det nye prosjektet.

STYRINGSSYSTEM FOR NÆRINGSMIDDELTRYGGHET ISO 22000

En internasjonal standard angir krav til et styringssystem for næringsmiddeltrygghet, kalt ISO 22000. Systemet benyttes når en organisasjon i næringsmiddelkjeden har behov for å bevise sin evne til å beherske næringsmiddelfarer for å sørge for at næringsmidlene er trygge når de konsumeres. Krydderurter- og salatprodusent Viken Østre AS fikk sommeren 2013 godkjent et slikt styringssystem.

Standarden kan brukes av alle organisasjoner, uansett størrelse, som medvirker i næringsmiddelkjeden og ønsker å iverksette systemer som gjennomgående sørger for sikre produkter. Kravene i den internasjonale standarden kan oppfylles ved bruk av interne og/eller eksterne ressurser.

Den internasjonale standarden, ISO 22000, angir krav som skal gjøre det mulig for organisasjonen å:

- planlegge, iverksette, drive, holde ved like og oppdatere et styringssystem for næringsmiddeltrygghet som har som mål å levere produkter som, ut fra deres tiltenkte bruk, er trygge for forbrukerne,
- påvise samsvar med gjeldende krav i lover og forskrifter med hensyn til næringsmiddeltrygghet,
- vurdere og bedømme krav fra kunder og påvise samsvar med omforente kundekrav knyttet til næringsmiddeltrygghet med henblikk på å øke kundetilfredsheten,
- virkningsfullt kommunisere spørsmål knyttet til næringsmiddeltrygghet til sine leverandører, forbrukere og aktuelle berørte parter i næringsmiddelkjeden,
- sikre at organisasjonen oppfyller sin fastsatte politikk for næringsmiddeltrygghet,
- bevise slik oppfyllelse overfor aktuelle berørte parter, og
- søke om sertifisering eller registrering av sitt styringssystem for næringsmiddeltrygghet fra en ekstern organisasjon, eller iverksette egenvurdering eller egenerklæring av samsvar med den internasjonale standarden.

fig. 1 Ribes uva-crispa

Ragnhild E. Viken i gartneriet til Viken Østre AS. Gartneriet har nylig tatt i bruk et styringssystem for ytterligere å fremme god produktkvalitet.

Alle kravene i den internasjonale standarden er generelle og skal kunne brukes av alle organisasjoner i næringsmiddelkjeden, uavhengig av deres størrelse og kompleksitet. Dette omfatter organisasjoner som er direkte eller indirekte involvert i et eller flere trinn i næringsmiddelkjeden. Organisasjoner som er direkte involvert, omfatter, men er ikke begrenset til, fôrprodusenter, innhøstingsforetak, gårdbrukere, produsenter av ingredienser, næringsmiddelprodusenter, detaljister, tjenesteytere i næringsmiddelsektoren, serveringsforetak, organisasjoner som yter rengjørings- og desinfeksjonstjenester, transporttjenester, lagrings-tjenester og distribusjonstjenester. Andre organisasjoner som er indirekte involvert, omfatter, men er ikke begrenset til, leverandører av utstyr, rengjørings- og desinfeksjonsmidler, innpakkingsmateriale og andre materialer som er beregnet på å komme i kontakt med næringsmidler.

Gode rutiner sikrer friske og rene produkter

- Med tanke på alle forhold som kan påvirke matsikkerhet, er vi glad for at vi nå har etablert så gode rutiner som mulig for å sikre at våre produkter er friske og rene, sier Ragnhild Viken i Viken Østre AS. Viken Østre AS driver dyrking, foredling og pakking av krydderurter og salater i veksthus og salater på friland, og har nettopp etablert et styringssystem godkjent i samsvar med ISO 22000.

- Selv om uforutsette ting fortsatt kan oppstå, har vi nå et styringssystem som gjør produksjon og pakking mer forutsigbart. Vår evne til å avdekke feil er betydelig bedret, med jevnlig kontroll av utstyr, lagringsforhold, hygiene og mikrobiologisk overvåkning. Vi skal gjøre vårt beste for å opprettholde rutiner og videreutvikle i takt med nye utfordringer og krav, sier Ragnhild Viken.

Harald Osa setter fokus på smak.

SMAK OG MATKULTUR

NYTT STRATEGISK SATSINGSOMRÅDE

Den viktigste driveren for økt forbruk er SMAK. Nå skal BAMA utvikle en unik produkt- og forbrukerkompetanse på dette området. Til dette nye strategiske satsningsområdet som er definert som "Smak og matkultur", har BAMA engasjert Harald Osa som prosjektansvarlig.

Harald Osa har bred erfaring fra matbransjen som kokk, kjøkkensjef og driver av restauranter. Han har vært daglig leder av Gastronomisk Institutt i sju år på 90-tallet og de siste sju årene har han vært i idéskaper og daglig leder av Stiftelsen Norsk Matkultur. Stiftelsen har drevet prosjekter og tiltak for å fremme stolthet over norske råvarer og norsk matkultur. Stiftelsen var blant annet initiativtaker til den norske matsatsningen under SkiVM i Oslo 2011 og Harald har også vært idéskaper og pådriver for Det Norske Måltid på TV 2.

- Målsetningen er å utvikle "Smak og Matkultur" inn i hele organisasjonen, i hele verdikjeden, og sørge for at dette blir styrende faktorer i all strategisk utvikling i fremtiden. Enten det dreier seg om forskning og utvikling, produksjon, innkjøp eller salg- og markedsføring, presiserer Rune Flaen.

Potetbonde og leder av Reddal Fellespakkeri, Gurine Seland.

REDDAL MED ÅRETS FØRSTE FERSKPOTET

Reddal Fellespakkeri markerte i begynnelsen av juli, riktig nok et par uker etter skjema, at årets potetseong var rett rundt hjørnet. Ved oppstart var pakkeriet klar til å ta i bruk sin nye pakkelinje.

Forsinkelsen i fjorårets produksjon av tidlig-poteter skyldtes de klimatiske utfordringene som har vært svært tydelige, også på Sørlandet. I tillegg til sein vår, mye tele og store nedbørsmenger, ble de tidligst satte potetene rammet av ei voldsom haglskur. Normalt høstes nypotetene første uka i juni, mens de i år ikke kommer i butikken før uka etter St.Hans, kunne potetbonde Gurine Seland fortelle

Fellespakkeriet var imidlertid klart. Med flunkende ny pakkelinje, blir potetene pakket på en skånsom og effektiv måte. Det nye anlegget ble demonstrert og vist fram på pakkeriets tradisjonelle potetfest. Festen arrangeres for

å få oppmerksomhet rundt norsk matproduksjon. Blant gjestene var lokalbefolkning, andre matprodusenter og bransjefolk.

Hentet inspirasjon i Spania

Potetprodusentene i fellespakkeriet har siden oppstarten i 2004 doblet produksjonen og økt omsetningen fra 10 til 22 millioner kroner i året. En hemmelighet bak suksessen er ideer hentet fra utlandet.

Tidligpotet høstes svært tidlig og det kreves meget varsom håndtering, noe som krever spesielt utstyr.

STYRET OG DAGLIG LEDER

Daglig leder Arnt Foss

Arnt Foss er daglig leder av Gartnerhallen siden 1999, og er utdannet landbruksøkonom fra Norges landbruks-høyskole.

Geir Tore Berg

Geir Tore Berg er gårdbruker fra Troms med hovedvekt på potet- og storfekjøtt produksjon. Han er også medlem av Norges Bondelag sitt Grøntutvalg.

Styremedlem Bente Stensland

Bente Stensland driver gård med frukt- og bærproduksjon i Svelvik. Hun er utdannet fra NLH.

Torbjørgh Austrud

Torbjørgh Austrud driver fruktgard i Ulvik. Hun har eksamen fra NLH og er ansatt som kommunalsjef for tekniske tjenester inkl. næringsutvikling/landbruk i Voss kommune.

Styremedlem Lars Ullern

Lars Ullern er utdannet agrotekniker og har drevet med potetproduksjon på hjemmgården i Sør Odal siden 1982.

Styremedlem June Eike

June Eike er tomatprodusent på Rennesøy siden 2002. Har regnskaps- og handelsfaglig bakgrunn.

Styreleder Anders R. Nordlund

Anders R. Nordlund er potetprodusent fra Nes på Romerike. Er utdannet fra NLH, og har arbeidserfaring fra bl.a. Landbruks- og matdepartementet og NILF.

LANDSSTYRETS ÅRSBERETNING

VEKSTEN FORSATTE SELV MED SEN SESONGSTART OG STORE AVLINGSSKADER I BÆRFELTENE!

Gartnerhallen SA økte salget til konsum og industrimarkedet i 2013 med 7 prosent målt i verdi og 6 prosent i mengde. Året var preget av gode lagerbeholdninger inn i året, kald vinter og vår med dyp tele og sen våronn, særlig sør i landet. Våren resulterte i store skader på bærfeltene og dermed svært svake bæravlinger, og en sesongoppstart som var 1-2 uker senere enn vanlig. Andre særpreget for 2013 var moderat lave importpriser, prispress i enkelte frilandsgrønnsaker og lagringsgrønnsaker, samt økende etterspørsel i industrimarkedet.

Prisnivået utenfor Norge presset i 2013 de norske prisene i mindre grad enn tidligere, men utbud av norsk produksjon uten avtale i markedet bidro i enkelte perioder også til prispress på en del produkter. Et marked i vekst og sterkere fokus på produkter med høyere verdi og bearbeidingsgrad i markedet førte til en verdivekst i konsummarkedet på 7 prosent og en mengdevekst på 4 prosent. Prisstigningen på standardproduktene var i gjennomsnitt lavere enn 1 prosent.

Markedskampanjen 2013 i samarbeid med BAMA Gruppen AS og "NYT NORGE" var spisset mot kunnskapsformidling og omdømmebygging for norsk produksjon. Gjennom åtte ulike reklamefilmer med medlemmer og produksjoner fra sju forskjellige regioner, ble det flotte og unike frukt- og grøntdyrkende Norge vist fram.

Strategisk plan "Gartnerhallen 2015" er fulgt opp, samtidig som samhandlingsstrategien sammen med BAMA Gruppen er videreutviklet og fulgt opp.

Gartnerhallen tok i 2012 initiativ til et næringspolitisk arbeid for å følge opp vekstambisjonene i stortingsmeldingen om Landbruks- og matpolitikken og Statens landbruksforvaltnings (SLF) rapport "Vekstmuligheter i grøntsektoren". Arbeidet endte opp med rapporten "Grønn vekst" som ble overlevert avtalepartene tidlig i 2013. Flere av forslagene følges opp og utredes nærmere i tilknytning til jordbruksavtalen.

Gartnerhallen har også i 2013 arbeidet med å få tilgang til importert plantemateriale av kjernefrukt og jordbær. Det er gitt innspill og høringsvar til myndighetene vedrørende risikovurdering og samfunnsøkonomiske analyser knyttet til forvaltningen av sjukdommene heksekost, pærebrann og rød marg.

Formål

Samvirkeorganisasjonens formål er å fremme medlemmenes næringsmessige og økonomiske interesser. Formålet søkes oppnådd gjennom markedsføring og omsetning av medlemmenes produkter, produksjonsplanlegging og andre aktuelle tiltak.

Virksomheten

Medlemmenes virksomhet utøves over hele landet, mens foretakets hovedkontor ligger i Oslo. Organisasjonen har langsiktige leveringsavtaler til industri-, storkjøkken- og dagligvaremarkedet, herunder NorgesGruppen ASA, BAMA Gruppen AS, Findus Norge AS, Norrek Dypfrys AS og Smaken av Grimstad AS. Alle avtalene inneholder føringer for videreføring. I tråd med formålet har samvirkeforetaket eierposisjoner i selskaper innen plantemateriale, driftsmidler og frø, planteforedling og eiendom.

Landsstyret vedtok i januar 2012 strategisk plan – "Gartnerhallen 2015". Ambisjonen i planen er at Gartnerhallen skal være den beste leverandøren av norsk frukt og grønt, og oppnå en omsetning på 2,0 mrd i 2015. Planen har satt mål for økonomi og strategisk intensjon for de fire prioriterte fokusområdene, marked og salg, robust produksjon, medlemsorganisasjon og innovasjon og utvikling. Målene ble nådd i 2013 og er innarbeidet i budsjett og arbeidsplaner for 2014.

Medlemmer/eiere

I meldingsåret fikk samvirkeforetaket 31 nye medlemmer og 41 gikk ut. 25 nye foretak kom inn som medlemmer etter medlemsoverdragelse. Ved utgangen av året hadde foretaket 1123 medlemmer. Dette er en reduksjon på 7 medlemmer (0,6 prosent). Nye medlemmer i 2013 utgjør dermed 5 prosent. Gjennomsnittsalderen på medlemmene økte med 2 mnd til 53 år og 1 mnd. Ytterpunktene i gjennomsnittsalderen er GH Vest med 56,0 år og GH Rogaland med 49,4 år.

Lov om samvirkeforetak stiller krav om økonomisk samhandling mellom medlemmene og foretaket, og dette kravet er nedfelt i vedtektene. Medlemmer som leverer til enkelte pakkeri, og som får avregning og oppgjør fra pakkeriet har ikke hatt økonomisk samhandling med Gartnerhallen. Landsstyret har tatt tak i dette og lagt til rette for at økonomisk samhandling kan etableres. Målet er at det skal være økonomisk samhandling med alle medlemmene. For 2013 var det økonomisk

samhandling med 995 medlemmer, som er en andel på 89 prosent mot 85 prosent i 2012 og 52 prosent i 2011.

Arbeidsmiljø og personale

Arbeidsmiljøet i bedriften anses tilfredsstillende. Driften utøves fra lokaler med god standard. Sykefraværet i 2013 var på 5,3 prosent, som er en økning på 4,3 prosentpoeng fra 2012. Det var i meldingsåret ingen personskader. 10,9 årsverk er utført av 12 medarbeidere. 8 av disse har høyere utdanning og 4 har arbeidet i Gartnerhallen i over 10 år. Gjennomsnittlig ansiennitet er 10 år.

Miljørapportering

Foretaket har ingen aktivitet som påvirker eller forurenser det ytre miljøet. Medlemmenes produksjon baseres på Kvalitetssystem i Landbruket (KSL). Gartnerhallen stiller krav til aktiv oppfølging av KSL og egenrevisjon, og lukking av avvik er forutsetning for leveranser i tråd med produksjons- og leveringsplan og/eller kontrakt. Landsstyret mener at videreutvikling av kvalitetssystem og kvalitetsarbeid er en viktig forutsetning for å oppfylle foretakets mål. Det ble gjennomført KSL-revisjon hos 265 (171 i 2012) av våre medlemmer i 2013 (24 prosent). En del av medlemmene gjør noteringer i Gartnerhallens elektroniske system for produksjonsdokumentasjon "GH Dokumentasjon".

Likestilling

Foretaket praktiserer likestilling på alle nivåer og arbeider kontinuerlig for å opprettholde denne praksisen. Av antall årsverk i 2012 var 3,5 utført av kvinner og 7,4 utført av menn. Landsstyret har 6 medlemmer, hvorav tre er kvinner. Pr. 31.12.13 hadde Gartnerhallen 11 ansatte, hvorav 3 kvinner. Gartnerhallen har målsetting om 40 prosent kvinner i styrene, og arbeidet følges opp som en del av det ordinære organisasjonsarbeidet. Etter valgene i regionene i januar 2014, består regionstyrene av 7 kvinner og 33 menn. Dette er en kvinne mer og en mann mindre enn 2012.

Forskning og utvikling

I 2013 var Gartnerhallen delaktig i 22 FoU-prosjekt. Ni av disse ble startet opp i 2013. Gartnerhallen eier selv ett av de nye prosjektene, det har som formål å gi en vurdering av situasjonen innen grøntnæringen og se på utfordringer og muligheter fremover. To av prosjektene

er i potet, ett for å øke konkurransekraften for norske poteter, og ett for å finne frem til egnete potetsorter i de nordligste fylkene. Innen veksthus ble det startet ett nytt prosjekt, der målet er en mer energieffektiv og miljøvennlig veksthusproduksjon. Innen frilandsproduksjon av grønnsaker kom to prosjekt i gang, ett for å finne tiltak mot soppsykdommen storknolla råtesopp (*Sclerotinia* spp.) i salat, og ett for å utvikle bedre plastemballasje til gulrot. Solbærproduksjonen er preget av stor årlig avlingsvariasjon og ett av prosjektene har som mål å øke kunnskap om dette og finne tiltak som kan redusere variasjonen. To av de nye prosjektene er innen frukt, ett for å øke plantekvaliteten, og ett for å finne ut hvordan jord og klima påvirker kvalitet i epler.

Foretakets utvikling

Vi er langt inne i en fase med god forbruksutvikling og vi regner med at det fortsatt vil være økning i Gartnerhallens marked. Gartnerhallens kunder vil samlet sett ha økning i sine behov for våre varer fremover. For en del produkter er konkurransekraften i norsk primærproduksjon svak i konkurranse med import. Dette er særlig innen frukt- og deler av matpotetproduksjonen. Flere tiltak er iverksatt, men det er derfor fortsatt behov for offensive produsenter og gode tiltak i hele verdikjeden for å møte denne konkurransen.

Etter en svak økning i omsetningen de siste årene økte vår omsetningen til konsummarkedet målt i verdi med 14 prosent i 2012. Økningen fortsatte i 2013 med 7 prosent. Uten den sene sesongstarten og svikten i bærproduksjonen vi hadde i 2013, ville økningen vært opp i mot 14 prosent også i 2013.

Omsetningen til industri gikk ned i 2012, men 2013 ble et år med vekst. Veksten utgjorde 7 prosent i verdi og 10 prosent i mengde.

Utviklingen i salget av økologiske produkter vokste også i 2013. Totalt sett gikk salget opp med 10 prosent i verdi. Målt i verdi utgjør salg av økologiske varer til konsummarkedet 2,8 prosent.

Også i 2013 er det gjennomført store markeds kampanjer i samarbeid med BAMA Gruppen og "NYT NORGE". Kampanjen ble så langt den største markeds kampanjen i forhold til medietrykk vi har deltatt i. Mediekanalene som ble benyttet var TV-reklame. Kampanjen var til

stede hver dag i kampanjens 16 uker og alle de viktige produktene gjennom våren, sommeren og høsten var med. I reklamefilmene var det besøk hos produsenter, både i drivhus og ute på åkeren, og ikke minst la kampanjen stor vekt på å fortelle om kjærlighet til norsk mat.

Merkeordningen "NYT NORGE" synliggjør norskprodusert frukt og grønt på en moderne måte, og målinger som er utført viser at ordningen har god gjennomslagskraft.

Konkurransesituasjonen var også i 2013 krevende, og det har ikke vært mulig å oppnå alle målprisene i jordbruksavtalen. Målprisopptakelsen ble for kalenderåret en god del bedre enn for 2012. Veid målprisopptakelse basert på verdien for de ulike målprisproduktene viser en oppnåelse på noe over 100 prosent.

I frukt og bær, og i enkelte lagringskulturer, er produksjonen lavere enn behovet i markedet. Utfordrende klima er en del av årsaken, men også andre faktorer gjør at Gartnerhallen ikke har vært fullt ut leveringsdyktig de siste sesongene. I 2013 oppnådde vi en god framgang i kålrot, gulrot, løk, potet og bær. 2013 viste at bærproduksjonen er svært utsatt når ulike klimafaktorer opptrer utenfor normalen. Det er og vil bli satt i gang et betydelig arbeid for å gjøre disse produksjonene mer robuste.

Kostnadsutviklingen, bl.a. til arbeidskraft og energi, er vesentlig og til sammen gjør dette at mange medlemmer har utfordringer med lønnsomheten i de siste årene. Prisstigningen på standardproduktene var i gjennomsnitt mye lavere enn kostnadsutviklingen. Økt markedsadgang gjennom Gartnerhallen i 2013 har bedret situasjonen noe for flere.

Gartnerhallen arbeider for at det skal være best mulig markedsbalanse. Egen produksjonsplanlegging og samarbeid med de andre store produsentorganisasjonene i Norge, gjennom Grønt Produsentenes Samarbeidsråd (GPS), er viktig virkemiddel for å klare dette. Landsstyret har fulgt utviklingen i sluttmarkedet særlig nøye dette året. Samtidig må Gartnerhallen være en pådriver for å gjøre norsk produksjon mer robust der priskonkurranser utfordrer lønnsomheten på en slik måte at norsk produksjon trues.

Landsstyret har stort fokus på at produksjonen skal skje etter de til enhver tid omforente krav til arbeids- og miljøforhold. Gartnerhallen har beregnet at arbeidsinnsatsen i produksjonen og i produsenteide pakkerier tilsvarer ca. 2500 årsverk. Deler av tariffen for jordbruks- og gartnerioverenskomsten er allmenngjort av Tariffnemda, og det er denne som setter standard for lønnsnivået i produksjonen. Overenskomsten førte også i 2013 til en kostnadsøkning i produksjonen på 2-3 prosent. Gartnerhallen bidrar i arbeidet med å få til effektiviseringstiltak i produksjonen, og for å oppnå prisøkninger i markedet for å dekke opp kostnadsøkningene.

Innovasjon og produktutvikling er viktig for Gartnerhallen og for verdikjeden. Etter noen år med fallende interesse for nye produkter vokste andelen av salget også i 2013. I 2013 utgjorde produkt som var introdusert de siste fire årene 18 prosent av omsetningen i verdi og 11 prosent i mengde. Tilsvarende tall for 2012 var 16 og 12 prosent. Variasjonen mellom produktgruppene er fortsatt stor. Nye bærprodukter utgjorde en stor del av omsetningen i 2013.

Landsstyret ser det som viktig at organisasjonen har et godt samarbeid med andre organisasjoner i næringen og at viljen og evnen til samarbeid hos produsentene er god.

I potetproduksjonen er det i gang et omfattende arbeid med deltakelse fra hele verdikjeden for å finne måter som vil øke konkurransekraften til norsk potetproduksjon, slik at norske poteter til ferskkonsum i vår verdikjede oppnår en markedsandel på 80 prosent.

Norsk produksjon taper i konkurransen mot importerte jordbær, og flere tiltak må settes i verk for å gjøre norsk jordbærproduksjon mer robust og konkurransedyktig. Gartnerhallen mener at ett tiltak er at norske produsenter får tilgang på planter av samme kvalitet som konkurrenter i andre land, blant annet produksjonsklare planter. Gartnerhallen har derfor videreført arbeidet med å få myndighetene med på å åpne opp for import av jordbærplanter på «særskilte vilkår». Dette må innebære at plantematerialet skal være kontrollert og testet for rød marg og andre alvorlige skadegjørere, og være produsert hos leverandører som er godkjent av Mattilsynet.

Også i fruktproduksjonen er konkurransen utfordrende, og tilgangen på plantemateriale er viktig for at denne produksjonen kan ta del i den etterspørselsøkningen etter norsk frukt som næringen nå opplever. Gartnerhallen mener den norske forvaltningsmodellen knyttet til plantesykdommer i kjernefrukt må se mer i retning av hvordan dette gjøres i våre naboland, nå når den norske plantehelseforskriften er oppe til vurdering.

Regnskapet

Pensjonsordningen ble i 2013 endret fra ytelsesbasert pensjon til innskuddsbasert pensjonsordning. Den gamle ytelsesbaserte ordningen er i sin helhet avviklet og pensjonsansvaret er overtatt av Nordea. Dette får en regnskapsmessig engangseffekt for 2013 ved at netto pensjonsmidler på 52,5 millioner pr. 31.12.2012 med fradrag av premiefondsmidler må kostnadsføres i 2013. Netto effekt ble nærmere 38 mill. kroner. Kostnaden påvirker ikke likviditeten. Effekten fremover blir at pensjonskostnaden blir lavere og mer forutsigbar.

Inntektene i 2013 økte med 9,4 prosent og ble 7,2 prosent høyere enn budsjett.

Driftskostnadene har utviklet seg som forventet. Avviklingen av den ytelsesbaserte pensjonsordningen ga en stor regnskapsmessig engangskostnad på nærmere 38 mill. kroner som ikke var budsjettet. Resultat fra investeringer i tilknyttede selskaper ble noe høyere enn budsjett.

Resultat av kapitalplasseringene hadde i 2013 en avkastning på 8,0 prosent som er noe høyere enn budsjettet.

I tilknytning til utbyttedrøftingen i årsmøtet i 2010 gjorde landsstyret, etter henstilling fra årsmøtet, vedtak om å utvikle strategi for en ekstraordinær satsing for å styrke konkurransekraften. Landsstyret vedtok i tråd med dette en ekstraordinær satsing på prosjektet "E-sporing fra jord til bord – systemutvikling for effektiv merking og dataflyt" på 10 mill. kroner over 5 år. I 2013 var andre året i prosjektet, og egenfinansieringen utgjorde 3,0 mill. kroner. Til sammen har egenfinansieringen så langt utgjort 6,1 mill. kroner. 2014 vil bli det året der systemet tas i bruk i stor bredde og som en del av produksjonsdokumentasjonen og varestrømmen til de største kundene.

Finansiell risiko

Foretakets finansielle stilling er god. Foretakets egenkapital utgjør 55 prosent av totalkapitalen. Gartnerhallen har ingen langsiktig gjeld.

Selskapet er utsatt for renterisiko og kredittrisiko i sin ordinære forretningsvirksomhet og i sin kapitalforvaltning, og styrer mot å ha en akseptabel risiko innenfor disse områdene. Landsstyret har vedtatt et konservativt plasseringsreglement for kapitalen i Gartnerhallen.

Andelslagets kredittrisiko er svært begrenset da selskapets dominerende kunder er solide selskaper. Netto tap på kundefordringer over tid er svært lavt. Selskapet har i all hovedsak rentebærende gjeld med flytende rentesats (Nibor) og er derfor eksponert for endringer i kortsiktige renter.

Gjennom deltakelse til driftskredittordningen for samvirke har Gartnerhallen kollektivt garantiansvar for 50 prosent av eventuelle tap som måtte oppstå. Ordningen gir medlemmene i samvirke gunstig lånerente. Tapene så langt har vært moderate, og svært små i forhold til den fordelen dette har gitt medlemmene. Gartnerhallen hadde et mindre tap i driftskredittordningen i 2012 og i 2005.

Etter styrets oppfatning foreligger det ikke annen finansiell risiko som er av betydning for å bedømme eiendeler, gjeld, finansiell stilling og resultat.

Samvirkeforetakets forhold har etter styrets oppfatning hittil ikke gjort det nødvendig eller aktuelt å inngå andre sikringstransaksjoner.

Anvendelse av årets resultat

Styret foreslår at årets underskudd kroner 27 251 000,- føres mot annen egenkapital.

Rettvisende oversikt

Etter landsstyrets oppfatning gir årsberetningen og årsregnskapet med noter en rettvisende oversikt av samvirkeforetakets virksomhet og stilling.

Fortsatt drift

Landsstyret mener det er grunnlag for fortsatt drift, og denne forutsetningen er lagt til grunn for årsregnskapet.

Hendelser etter årets utløp

Det har ikke skjedd noe spesielt hittil i 2014 som forandrer landsstyrets oppfatning av samvirkeforetakets stilling.

Fremtidig utvikling

Landsstyret har vedtatt et budsjett for 2014 med en omsetning på 1,934 mrd. kroner og et resultat før skatt på 6,3 mill. kroner. Landsstyret forventer fortsatt en økning av behovet for Gartnerhallens produkter de nærmeste årene, og det er landsstyrets oppfatning at Gartnerhallen har gode muligheter til å ta del i denne veksten.

Oslo, 12. mars 2014

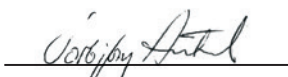
Anders R. Nordlund

Bente Stensland

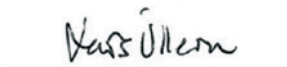
June Eike

Torbjørn Austrud

Arnt Foss

Lars Ullers

Per Olav Skutle

RESULTATREGNSKAP PR. 31.12

Tall i tusen kroner	Note	2013	2012
Driftsinntekter			
Salgsinntekter		1 839 237	1 681 616
Andre driftsinntekter	2	22 961	25 798
SUM DRIFTSINNTEKTER		1 862 198	1 707 413
Driftskostnader			
Varekostnad		1 835 238	1 681 686
Lønnskostnader m.m.	3/4	14 016	13 120
Resultatført tap ytelsespensjon	5	37 300	0
Avskrivning på varige driftsmidler		0	69
Andre driftskostnader		16 431	14 765
SUM DRIFTSKOSTNADER		1 902 985	1 709 640
DRIFTSRESULTAT		-40 786	-2 226
Finansinntekter og -kostnader			
Resultat fra investering i tilknyttede selskap	6	4 392	5 184
Finansinntekter		10 283	8 566
Finanskostnader		585	2 251
RESULTAT AV FINANSPOSTER		14 090	11 500
Resultat før skatt		-26 697	9 274
Skattekostnad	9	554	-188
ÅRETS RESULTAT		-27 251	9 462
Disponering av årets resultat			
Overført annen egenkapital		-27 251	9 462
SUM DISPONERING		-27 251	9 462

BALANSE

Tall i tusen kroner

Eiendeler	Note	2013	2012
ANLEGGSMIDLER			
Varige driftsmidler			
Tomter, bygninger og annen fast eiendom		2 334	2 334
Biler		0	69
SUM VARIGE DRIFTSMIDLER	5	2 334	2 403
Finansielle anleggsmidler			
Investeringer i tilknyttet selskap	6	55 913	52 721
Investeringer i aksjer og andeler	7	19 747	18 018
Andre fordringer	8	1 888	2 479
Pensjonsmidler	4	0	52 426
SUM FINANSIELLE ANLEGGSMIDLER		77 548	125 645
SUM ANLEGGSMIDLER		79 882	128 048
Omløpsmidler			
Lager ferdigvarer		13 450	32 472
Fordringer			
Kundefordringer	12	171 781	120 613
Andre kortsiktige fordringer		7 034	11 386
SUM FORDRINGER		178 815	131 999
Innvesteringer i verdipapirer	14	82 376	69 264
Kontanter, bankinnskudd	13	3 153	4 471
SUM OMLØPSMIDLER		277 794	238 206
SUM EIENDELER		357 676	366 255

BALANSE

Tall i tusen kroner

EGENKAPITAL OG GJELD	Note	2013	2012
Egenkapital			
Innskutt egenkapital			
Selskapskapital		1 492	1 487
Inntredelsesfond		4 778	4 778
SUM INNSKUTT EGENKAPITAL		6 270	6 264
Opptjent egenkapital			
Annen egenkapital		189 319	216 570
SUM OPPTJENT EGENKAPITAL		189 319	216 570
SUM EGENKAPITAL	10	195 589	222 834
GJELD			
Avsetning for forpliktelser			
Pensjonsforpliktelser	4	2 192	2 053
SUM AVSETNING FOR FORPLIKTELSE		2 192	2 053
Kortsiktig gjeld			
Kassekreditt	12	31 706	6 701
Leverandørgjeld		105 838	119 244
Betalbar skatt	9	500	500
Skyldig offentlige avgifter		2 086	1 420
Låneinnskudd		1 748	1 832
Annen kortsiktig gjeld		18 018	11 672
SUM KORTSIKTIG GJELD		159 896	141 368
SUM GJELD		162 088	143 421
SUM EGENKAPITAL OG GJELD		357 676	366 255

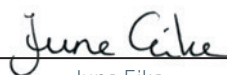

Anders R. Nordlund

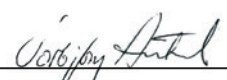

Bente Stensland

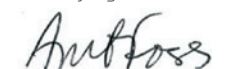
Oslo, 12. mars 2014

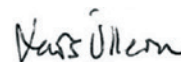
June Eike

Torbjørn Austrud

Arnt Foss

Lars Ullers

Per Olav Skutle

KONTANTSTRØMANALYSE

Tall i tusen kroner

	2013	2012
Kontantstrømmer fra operasjonelle aktiviteter		
Resultat før skattekostnad	-26 697	9 274
Periodens betalte skatter	- 554	188
Gevinst/tap ved salg av anleggsmidler	- 86	0
Gevinst/tap ved salg av aksjer	- 2 888	0
Ordinære avskrivninger	0	69
Endring i varelager, kundefordringer og leverandørgjeld	0	-1 099
Forskjell mellom kostn.ført pensj. og inn-/utbet. i pensj.ordn.	0	-607
Resultat v/bruk av egenkapital- og bruttometoden	- 4 392	-5 184
Endring i andre tidsavgrensningsposter	521	1 349
Mottatt utbytte i andre selskaper	0	-3 055
NETTO KONTANTSTRØM FRA OPERASJONELLE AKTIVITETER	-34 088	935
Kontantstrømmer fra investeringsaktiviteter		
Innbetaling ved salg av aksjer	0	3 491
Utbetaling ved kjøp av aksjer	- 9 200	0
Mottatt utbytte fra tilknyttede- og andre selskaper	1 200	4 155
Endringer i andre investeringer	- 3 281	-6 551
NETTO KONTANTSTRØM FRA INVESTERINGSAKTIVITETER	- 11 126	1 095
Kontantstømmer fra finansieringsaktiviter		
Innbetalinger ved opptak av langsiktig gjeld	0	0
Utbetaling ved nedbetaling av langsiktig gjeld	0	0
Netto endring i kassekreditt	25 005	1 593
Innbetaling av egenkapital	5	8
Tilbakebetaling av låneinnskudd	- 84	-95
Endring i andre finansieringsaktiviteter	0	0
NETTO KONTANTSTRØM FRA FINANSIERINGSAKTIVITETER	24 926	1 506
NETTO ENDRING I KONTANTER OG KONTANTEKVIVALENTER	- 1 319	3 547
Beholdning av kontanter og kontantekvivalenter ved periodens begynnelse	4 472	936
BEHOLDNING AV KONTANTER OG KONTANTEKVIVALENTER VED PERIODENS SLUTT	3 153	4 472

NOTER

NOTE1 REGNSKAPSPRINSIPPER

TALL I HELE TUSEN KRONER

Årsregnskapet er satt opp i samsvar med Regnskapsloven av 1998 og God Regnskapsskikk i Norge gjeldende pr. 31.12.2013. Alle beløp er presentert i hele tusen norske kroner, dersom ikke annet er spesifikt oppgitt.

Årsregnskapet består av resultatregnskap og kontantstrømoppstilling for regnskapsåret 2013, balanseoppstilling pr 31.12.2013, samt tilhørende noteopplysninger.

Ved utarbeidelsen av regnskapet er de faktiske forhold lagt til grunn, ikke bare den formelle form.

De mest sentrale regnskapsprinsipper blir utdypet i mer detalj nedenfor.

Salgsinntekter

Salgsinntekter vurderes til virkelig verdi av vederlaget, netto etter fradrag for merverdiavgift, returer, rabatter og andre offentlige avgifter. Inntekt fra salg av varer resultatføres når produktet er levert til kunden og det ikke er uoppfylte forpliktelser som kan påvirke kundens aksept av levering. Levering er ikke foretatt før produktene er ankommet avtalt sted og risiko for tap og ukurans er overført til kunden.

Selskapet følger bruttoprinsippet for resultatføring av varesalg, gjennom at fakturert beløp til kunde blir resultatført som inntekt, mens utbetalingen til produsentene resultatføres som varekostnad.

Gevinst ved ordinære salg av driftsmidler er klassifisert som annen driftsinntekt.

Varer og varekostnad

Med varer menes de eiendeler som er anskaffet for videresalg. Anskaffelseskost er kjøpspris med tillegg av kjøpsutgifter.

Varer klassifiseres som omløpsmidler og vurderes til det laveste av anskaffelseskost etter FIFO-prinsippet og virkelig verdi (laveste verdis prinsipp). Virkelig verdi er i denne sammenheng definert som antatt fremtidig salgspris redusert med forventede salgskostnader.

Utgiftene ved vareanskaffelsen kostnadsføres i samme periode som tilhørende inntekt.

Driftskostnader

Driftskostnader resultatføres i samme periode som tilhørende inntekt.

Klassifisering av poster i balansen

Eiendeler bestemt til varig eie eller bruk er klassifisert som anleggsmidler. Øvrige eiendeler er klassifisert som omløpsmidler. Omløpsmidler omfatter eiendeler direkte knyttet til varekretsløpet eller eiendeler som har forfall innen ett år etter at transaksjonen ble gjennomført. Gjeld som forfaller til betaling innen ett år etter at lånet ble tatt opp er klassifisert som kortsiktig gjeld. Dersom hensikten med en balansepost endres, omklassifiseres den. Omløpsmidler vurderes normalt til det laveste av anskaffelseskost og virkelig verdi, mens anleggsmidler normalt vurderes til anskaffelseskost, eventuelt fratrasket av- og nedskrivninger. Tilsvarende gjelder for kortsiktig og langsiktig gjeld. Kassekreditt klassifiseres som kortsiktig gjeld.

Investeringer i tilknyttede selskaper

Som tilknyttet selskap defineres et selskap hvor Gartnerhallen SA har en betydelig innflytelse. Betydelig innflytelse anses normalt å foreligge når Gartnerhallen SA har mellom 20 og 50 % av stemmeberettiget kapital i et selskap.

Ut fra ovenstående definisjon er følgende investeringer behandlet og klassifisert som tilknyttet selskap:

- GRO EIENDOM AS (eierandel 39%)
- BAGA EIENDOM AS (eierandel 25%)
- NORGRO AS (eierandel 20%)

Investeringene regnskapsføres etter egenkapitalmetoden, og førstegangsinnregnes til anskaffelseskost. Anskaffelseskost inkluderer eventuell goodwill. Identifiserte merverdier og goodwill avskrives planmessig. Gartnerhallen SA sin andel av regnskapsmessig resultat i det tilknyttete selskap resultatføres og tillegges den balanseførte verdi av investeringen.

Gartnerhallen SA sin andel av regnskapsmessig resultat i det tilknyttete selskap resultatføres og tillegges den balanseførte verdi av investeringen. Gartnerhallen SA sin andel av regnskapsmessig resultat i det tilknyttete selskap presenteres som finanspost.

Finansielle plasseringer

Markedsbaserte aksjer, obligasjoner og andre finansielle instrumenter klassifisert som omløpsmidler vurderes samlet til det laveste av gjennomsnittlig anskaffelseskost og virkelig verdi i tråd med porteføljeprinsippet. Dette gjøres fordi porteføljen styres bevisst som en enhetlig gruppe. Poster innen porteføljen som har fått et varig verdifall, blir nedskrevet til virkelig verdi. Mottatt utbytte inntektsføres som finanspost.

Investeringer i aksjer og andeler, klassifisert som anleggsmidler, vurderes til det laveste av gjennomsnittlig anskaffelseskost og virkelig verdi. De enkelte investeringer blir individuelt vurdert i forhold til behovet for nedskrivning. Mottatt utbytte inntektsføres som finanspost.

Fordringer

Kundefordringer er oppført til pålydende med fradrag for en skjønnsmessig avsetning til forventede tap. Enkeltfordringer nedskrives basert på en vurdering av forsinket betaling og andre indikatorer på at kunden har betalingsvansker. Andre fordringer er vurdert til det laveste av virkelig verdi og pålydende beløp.

Driftsmidler/avskrivninger

Varige driftsmidler er i balansen oppført til kostpris fratrukket akkumulerte av- og nedskrivninger. Et driftsmiddel anses som varig dersom det har en viss økonomisk levetid, samt en betydelig kostpris. Varige driftsmidler avskrives planmessig over den antatte økonomiske levetiden, hvor den lineære metode er benyttet.

Usikre forpliktelser

Usikre forpliktelser regnskapsføres dersom det er sannsynlighetsovervekt for at de kommer til oppgjør. Beste estimat benyttes ved beregning av oppgjørsverdi.

Utsatt skatt og skattekostnad

Utsatt skatt beregnes på bakgrunn av midlertidige forskjeller mellom regnskapsmessige og skattemessige verdier ved utgangen av regnskapsåret samt skattemessig underskudd til fremføring. Ved beregningen benyttes nominell skattesats. Positive og negative forskjeller vurderes mot hverandre innenfor samme tidsintervall. Visse poster vurderes likevel særskilt, herunder goodwill ved oppkjøp og pensjonsforpliktelser. Utsatt skattefordel oppstår dersom en har midlertidige forskjeller som gir opphøre til skattemessige fradrag i fremtiden. Utsatt skattefordel er ikke oppført i balansen, grunnet usikkert i forhold til framtidig utnyttelse.

Årets skattekostnad betstår av endringer i utsatt skatt og utsatt skattefordel, sammen med betalbar skatt for inntektsåret, korrigert for feil i tidligere års beregninger.

Betalbar skatt beregnes ut fra skattbart resultat for året, inkludert inntekter og kostnader som periodiseres til andre perioder skattemessig enn regnskapsmessig.

Beregnet formuesskatt for inntektsåret inngår i den resultatførte betalbare skattekostnad og balanseførte betalbare skatteforpliktelse.

Kontantstrømoppstilling

Kontantstrømoppstillingen er utarbeidet etter den indirekte metode i samsvar med NRS(F) kontantstrømoppstilling slik denne gjaldt pr 31.12.2013.

Posten kontanter og kontantekvivalenter omfatter kontanter, bankinnskudd og andre kortsiktige, likvide plasseringer som umiddelbart og med uvesentlig kursrisiko kan konverteres til kjente kontantbeløp, og med forfallsdato kortere enn tre måneder fra anskaffelsestidspunktet.

Pensjoner

Forutsetningene som benyttes beskrives i note 4.

NOTE 2 ANDRE DRIFTSINNTEKTER/ANDRE DRIFTSKOSTNADER/STORE ENKELTTTRANSAKSJONER

Andre driftsinntekter	2013	2012
Fast kontingent	1 103	1 175
Serviceavgift etter omsetning	21 818	20 495
Andre	40	4 128
SUM ANDRE DRIFTSINNTEKTER	22 961	25 798

Revisjonshonoraret for lovpålagt revisjon 2013 er kostnadsført med kr 160.000 eks. mva. I tillegg kommer andre tjenester utenom revisjon med kr 158.000 eks mva.

NOTE 3 LØNNSKOSTNADER/ANTALL ANSATTE/GODTGJØRELSER/LÅN TIL ANSATTE

Lønnskostnader mm.	2013	2012
Lønninger	6 971	6 492
Folketrygdavgift	1 682	1 734
Pensjonskostnader	695	160
Andre ytelser	4 396	4 734
Lønnskostnader	13 745	13 120
Antall årsverk	10,9	10,8

Godtgjørelser (i kroner)	Daglig leder	Landsstyret	Regionstyrene
Lønn	1 258		
Annen godtgjørelse	23	1 444	1 312
Innbetalt pensjonspremie			
SUM YTELSE	1 281	1 444	1 312

Selskapet har inngått en forpliktende avtale med tidligere daglig leder om pensjonsytelser. Ytelsen inngår i lønnskostnadene. Det er ikke inngått forpliktende avtaler om sluttvederlag o.l overfor verken styrets leder eller nåværende daglig leder. Daglig leder er medlem av den ordinære kollektive pensjonsordning i selskapet. Landsstyret har inngått en avtale med daglig leder om omsetningsbasert bonus, med en ramme på kroner 120.000. Bonus regnskapsføres påfølgende år.

NOTE 4 NRSP

Usikrede Pensjoner

	2013	2012
	Faktisk	Faktisk
Årets opptjening	259	0
Rentekost på forpliktelsene	0	0
Administrasjonskostnader	0	0
Forventet avkastning	0	0
Arbeidsgiveravgift	0	0
Resultatførte estimatavvik/avkortning	- 119	0
ÅRETS PENSJONSKOSTNAD	140	0

	Estimert	Estimert
Beregnete forpliktelser	3 210	3 000
Midler til markedsverdi	0	0
Sum netto midler	3 210	3 000
Aga	453	422
Ikke resultatførte estimatavvik mv.	-1 471	-1 369
SUM PENSJ.FORPLIKT/-MIDLER	2 192	2 053

Økonomiske forutsetninger:

Diskonteringsrente	4,00	4,20
Forventet lønnsregulering	3,75	3,50
Årlig G regulering	3,50	3,25
Avkastning pensj.midler	4,40	4,10
Årlig reg.pensjoner u/utbet	0,00	0,75

Gartnerhallen SA har i 2013 avviklet den ytelsesbaserte pensjonsordning, og erstattet denne med en innskuddsbasert ordning gjeldende fra 1. januar 2014. Ved inngangen til året hadde Gartnerhallen SA en balanseført overfinansiering på den ytelsesbaserte pensjonsordningen på MNOK 52. Denne overfinansieringen er i regnskapsåret tapsført, med fradrag for beregnet verdi av premie- og innskuddsfond ved inntredelse i den innskuddsbaserte pensjonsordning på MNOK 16,5, hvorav MNOK 10 er utbetalt. Videre er det avsatt totalt MNOK 1,8 til dekning av administrasjonsreserve tilknyttet den nye pensjonsordning og forventede administrasjonskostnader ved de ansattes flytting av fripoliser.

NOTE 5 VARIGE DRIFTSMIDLER

	Sameie i fritidsbolig	Bil	2013	2012
Anskaffelseskost 01.01	2334	278	2 612	2 612
Avgang/tilgang	0	- 278	- 278	0
Anskaffelseskost 31.12.	2334	0	2 334	2 612
Avskrivninger, nedskrivninger 01.01.	0	140	140	140
Avgang	0	- 208	- 208	0
Akkumulerte avskrivninger 31.12.	0	0	0	208
BOKFØRT VERDI PR 31.12.	2334	0	2 334	2 404
	0	69	69	69
ÅRETS AVSKRIVNING	0	69	69	69
Økonomisk levetid		4 år		
		Lineær		

Årlig leiekontnad / periode

Gartnerhallen SA har frem til 01.04.14 en leieavtale med Gro Eiendom AS. Fra samme dato er det inngått en uoppsigelig leieavtale med Nyland Syd AS om leie av kontorarealer frem til 01.04.2024. Den årlige husleien er kroner 737 600 og indeksreguleres hvert år.

NOTE 6 TILKNYTTTEDE SELSKAPER

Selskap	NORGRO AS	GRO EIENDOM AS	BAGA Eiendom AS	Sum tilknyttede selskap
Formelle opplysninger				
Anskaffelsestidspunkt	01.10.2009	22.12.1997	22.12.1997	
Forretningskontor	Hamar	Oslo	Oslo	
Eierandel	20%	39%	25%	
Stemmeandel	20%	39%	25%	
Egenkapital ihht siste årsregnskap	33 297	119 657	72 979	225 934
Resultat ihht siste årsregnskap	4 143	5 070	5 836	15 050
Opplysninger relatert til årets tall i hele tusen kroner				
Inngående balanse 01.01.2012	6 636	30 930	15 155	52 721
+/-Andel årets resultat	344	2 383	1 665	4 392
Utbytte	-1 200	0	0	-1 200
	5 780	33 313	16 820	55 913

NOTE 7 AKSJER OG ANDELER I ANDRE SELSKAP MM.

Anleggsmidler:	Eierandel	Anskaffelseskost	Balanseført verdi
Bama Industri AS	7,90 %	4 273	4 273
Overhalla Klonavssenter AS	42,00 %	500	500
Graminor AS	4,80 %	2 271	2 271
Landbruksforsikring AS	1,67 %	500	500
Njøs Næringsutvikling AS	22,20 %	103	103
Sagaplant AS	34,00 %	680	680
Telefrukt AS	10,00 %	340	340
Lier Fruktlager AS	15,86 %	76	76
Profi I Fastigheter Sverige *		10 804	10 804
Gjensidige Forsikr. AS		200	200
Schweigaards gate 34 AS			0
Hollendergata 5 AS *			0
Hollendergata 5 AS *			0
		19 747	19 747

* Selskapene er etablert ved en fisjon av Schweigaards gate 34 AS.

NOTE 8 ANDRE FORDRINGER

Fordringer produsenter	1 585
Valldal Grønt AS	303
ANDRE FORDRINGER	1 888

NOTE 9 SKATT

	2013	2012
Betalbar skatt fremkommer slik:		
Ordinært resultat før skattekostnad	- 26 697	9 274
Permanente forskjeller	150	113
Gevinst ved salg av aksjer	0	0
Verdi økning finansielle instrumenter	-1 900	-2 102
Resultat tilknyttede selskap	- 4 392	-5 184
Mottatt utbytte	-3 770	-3 055
Nedskrivning på aksjer og andeler	0	1 672
Tilbakeføring av tidligere nedskrivning på aksjer	- 1 672	0
Endring midlertidige forskjeller	50 566	369
GRUNNLAG BETALBAR SKATT	12 285	1 087
Spesifikasjon av grunnlag for utsatt skatt:		
Forskjeller som utlignes:		
Kortsiktige poster	-15 281	-11 310
Langsiktige poster	3 778	50 373
Underskudd til fremføring	-149 824	-161 159
Begrensing balanseføring uts. skattefordel	-161 327	-122 096
Sum	0	0
Utsatt skatt	0	0
Årets skattekostnad:		
Formuesskatt	500	500
Korreksjon tidligere år	54	-688
SUM	554	-188

NOTE 10 EGENKAPITAL OG BEVEGELSE I EGENKAPITALEN I 2012

	Andelskapital	Inntredelsesfond	Annen egenkapital	Sum
Egenkapital 31.12.11	1 487	4 778	216 570	222 835
Årets endringer i egenkapital				
Kapitalinnskudd fra eiere	5	0		5
Årets resultat			- 27 251	- 27 251
EGENKAPITAL 31.12.12	1 492	4 778	189 319	195 589

Gartnerhallen SA har pr. 31/12-2013 1123 medlemmer.

NOTE 11 PANTSTILLELSER OG GARANTIANSVAR

Pantstillelser

Som sikkerhet for kassekreditten er stillet pant i kundefordringer og varelager.

Garantiansvar

Selskapet har garantiansvar i tilknytning til den generelle driftskredittordningen for landbrukssamvirket.

NOTE 12 KONTANTER MM.

	2013	2012
Ubenyttet del av kassekreditt	- 1 706	28 299
Bankinskudd	3 153	4 471
SUM	1 447	32 770

Av kontantbeholdningen er kr. 1.072.000,- bundet til skattetrekk konto.

NOTE 13 VERDIPAPIRER

	2013	2012
Pengemarkedsfond	24 583	19 425
Obligasjonsfond	42 802	36 739
Aksjefond	14 991	13 100
SUM	82 376	69 264

KPMG AS
P.O. Box 7000 Majorstuen
Sørkedalsveien 6
N-0306 Oslo

Telephone +47 04063
Fax +47 22 60 96 01
Internet www.kpmg.no
Enterprise 935 174 627 MVA

Til årsmøtet i Gartnerhallen SA

REVISORS BERETNING

Uttalelse om årsregnskapet

Vi har revidert årsregnskapet for Gartnerhallen SA som viser et underskudd på kr 27 251 000. Årsregnskapet består av balanse per 31. desember 2013, resultatregnskap og kontantstrømoppstilling for regnskapsåret avsluttet per denne datoen, og en beskrivelse av vesentlige anvendte regnskapsprinsipper og andre noteopplysninger.

Styrets og daglig leders ansvar for årsregnskapet

Styret og daglig leder er ansvarlig for å utarbeide årsregnskapet og for at det gir et rettviseende bilde i samsvar med regnskapslovens regler og god regnskapsskikk i Norge, og for slik intern kontroll som styret og daglig leder finner nødvendig for å muliggjøre utarbeidelsen av et årsregnskap som ikke inneholder vesentlig feilinformasjon, verken som følge av misligheter eller feil.

Revisors oppgaver og plikter

Vår oppgave er å gi uttrykk for en mening om dette årsregnskapet på bakgrunn av vår revisjon. Vi har gjennomført revisjonen i samsvar med lov, forskrift og god revisjonsskikk i Norge, herunder International Standards on Auditing. Revisjonsstandardene krever at vi etterlever etiske krav, og planlegger og gjennomfører revisjonen for å oppnå betryggende sikkerhet for at årsregnskapet ikke inneholder vesentlig feilinformasjon.

En revisjon innebærer utførelse av handlinger for å innhente revisjonsbevis for beløpene og opplysningene i årsregnskapet. De valgte handlingene avhenger av revisors skjønn, herunder vurderingen av risikoene for at årsregnskapet inneholder vesentlig feilinformasjon, enten det skyldes misligheter eller feil. Ved en slik risikovurdering tar revisor hensyn til den interne kontrollen som er relevant for selskapets utarbeidelse av et årsregnskap som gir et rettviseende bilde. Formålet er å utføre revisjonshandlinger som er hensiktsmessige etter omstendighetene, men ikke for å gi uttrykk for en mening om effektiviteten av selskapets interne kontroll. En revisjon omfatter også en vurdering av om de anvendte regnskapsprinsippene er hensiktsmessige, og om regnskapsestimaterne utarbeidet av ledelsen er rimelige, samt en vurdering av den samlede presentasjonen av årsregnskapet.

Etter vår oppfatning er innhentet revisjonsbevis tilstrekkelig og hensiktsmessig som grunnlag for vår konklusjon.

Konklusjon

Etter vår mening er årsregnskapet avgitt i samsvar med lov og forskrifter, og gir et rettviseende bilde av den finansielle stillingen til Gartnerhallen SA per 31. desember 2013 og av resultater og kontantstrømmer for regnskapsåret, som ble avsluttet per denne datoen i samsvar med regnskapslovens regler og god regnskapsskikk i Norge.

Offices in:

Oslo	Haugesund	Sandnessjøen
Ålesund	Kjevik	Stavanger
Arendal	Kristiansund	Stord
Bergen	Larvik	Strømme
Bodo	Mo i Rana	Tromsø
Elverum	Molde	Trendheim
Finnsnes	Narvik	Tønsberg
Grimstad	Rana	Ålesund
Hamar	Sandefjord	

KPMG AS, a Norwegian member firm of the KPMG network of independent member firms affiliated with KPMG International Cooperative ("KPMG International"), a Swiss entity.

Statsautoriserte revisorer - medlemmer av Den norske Revisorforening.

Uttalelse om øvrige forhold

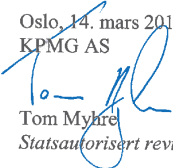
Konklusjon om årsberetningen

Basert på vår revisjon av årsregnskapet som beskrevet ovenfor, mener vi at opplysningene i årsberetningen om årsregnskapet, forutsetningen om fortsatt drift og forslaget til dekning av tap er konsistente med årsregnskapet og er i samsvar med lov og forskrifter.

Konklusjon om registrering og dokumentasjon

Basert på vår revisjon av årsregnskapet som beskrevet ovenfor, og kontrollhandlinger vi har funnet nødvendig i henhold til internasjonal standard for attestasjonsoppdrag (ISAE) 3000 «Attestasjonsoppdrag som ikke er revisjon eller forenklet revisorkontroll av historisk finansiell informasjon», mener vi at ledelsen har oppfylt sin plikt til å sørge for ordentlig og oversiktlig registrering og dokumentasjon av selskapets regnskapsopplysninger i samsvar med lov og god bokføringsskikk i Norge.

Oslo, 14. mars 2014
KPMG AS

Tom Myhre
Statsautorisert revisor

GARTNERHALLENS REPRESENTASJON

REPRESENTASJON I ANDRE ORGANISASJONER OG INSTITUSJONER 2013

Grøntprodusentenes Samarbeidsråd (GPS)

Rådet

- Styreleder Anders R. Nordlund
- Medlem June Eike

Kvalitetssystem i landbruket (KSL)

Faggruppe Plante Miljø og Ressurs

Faggruppe Helse, Miljø og Sikkerhet

Landbrukets Energi- og Klimautvalg (LEKU)

- Medlem Nina Heiberg
- Medlem Ragnhild Eggen Viken
- Medlem Kristian Guren

Norsk Landbrukssamvirke

Rådet

Styret

Garantiutvalget

Rådgivende utvalg for mattrygghet (RUMT)

Rådgivende utvalg for næringspolitikk (RUN)

Rådgivende utvalg for forskningsspørsmål (RUF)

Rådgivende utvalg for samvirkespørsmål (RUS)

- Medlem Anders R. Nordlund
- Medlem Arnt Foss
- Medlem Anders R. Nordlund
- Varamedlem Arnt Foss
- Medlem June Eike
- Varamedlem Arnt Foss
- Medlem Steinar Haugse
- Medlem Arve Gladheim
- Medlem Nina Heiberg
- Medlem Arve Gladheim

Norges Bondelag

Representantskapet/Årsmøtet

- Medlem Anders R. Nordlund
- Varamedlem June Eike

REPRESENTASJON I TILKNYTTETE SELSKAPER O.L

GRØ Eiendom AS (eierandel 39 %)

Styret – Anders R. Nordlund (nestleder), June Eike og Arnt Foss

BaGa AS (eierandel 25 %)

Styret – Anders R. Nordlund (nestleder) og Arnt Foss

Bama Industri AS (eierandel 7,9 %)

Styret – Anders R. Nordlund og Arnt Foss (vara/observatør)

Norgro AS (eierandel 20 %)

Styret – Arnt Foss

Konservesfabrikken AS (eierandel 37 %)

Styret – John Enger (leder), Arnt Foss (vara)

Lier Fruktlager AS (eierandel 15 %)

Styret – Arnt Foss

Telefrukt AS (eierandel 10%)

Styret – Bjørn Oppberget

Bunes Fryselager AS (eierandel 10%)

Styret – Stig Henning Waage

Overhalla Klonavlssenter (eierandel 42 %)

Styret – Arnt Foss

Graminor AS (eierandel 4,8%)

Styret – Nina Heiberg, Arnt Foss (vara)

Sagaplant AS (eierandel 34 %)

Styret – Nina Heiberg (leder)

Njøs Næringsutvikling AS (eierandel 22,2 %)

Styret – Nina Heiberg (leder)

VALGTE ORGANER - GARTNERHALLEN SA 2013

Utsendinger til årsmøtet 18.03.13

Møteleder

Bjarne Kjøs, Løten

Viken

Karl Emil Rosnæs, Rygge
John Gunnar Swang, Sylling
Knut Amund Surlien, Svelvik
Kristian Guren, Rygge
Petter André Aarsland, Eidsberg

Mjøsen

Anders Holter, Nordre Toten
Harald Sve Bjørndal, Vågå
Morten Tømte, Eidsvoll
Arne Såstad, Stange
Harald Hveem, Holter

Sør

Øystein Fredriksen, Færvik
Kristin Stenersen, Åsgårdstrand
Gurine Seland, Grimstad
Thorleiv Holtskog, Gvarv
Morten Bjertnæs, Tønsberg

Rogaland

Nikolai Skrettingland, Varhaug
Håvard Skavland, Talgje
Annelin Sveinsvoll, Voll

Vest

Ivar A. Slinde, Slinde
Per S. Hjermann jr., Lærdal
Olav Bleie, Nå
Per Magnus Berdal, Valldal
Kjetil Lerfall, Utne
Audun Slinde, Slinde

Trøndelag

Lorns Olav Aunsmo, Skogn
Steinar Østerlie, Frosta

Nord

Kåre Holand, Leknes

Industri

Rune Dreng, Larvik
Sverre Glomstein, Borgheim
Amund Holen, Galterud

Landsstyret (etter årsmøtet)

Anders Ragnvald Nordlund, Vormsund
(styreleder)
June Eike, Rennesøy (nestleder)
Lars Ullern, Skarnes
Bente Stensland, Svelvik
Torbjørn Austrud, Ulvik
Geir-Tore Berg, Rossfjordstrøm

Valgkomité (etter årsmøtet)

Gurine Seland, Grimstad (leder)
Anders Holter, Nordre Toten (nestleder)
Ole Jørgen Forsetlund, Gressvik
Kari Lerang, Randaberg
Knut Eltun, Lærdal
Egil Minde, Frosta

Regionstyrene 2013

Viken

Karl Emil Rosnæs, Rygge (leder)
John Gunnar Swang, Sylling (nestleder)
Knut Amund Surlien, Svelvik
Kristian Guren, Rygge
Petter André Aarsland, Eidsberg

Mjøsen

Anders Holter, Nordre Toten (leder)
Harald Sve Bjørndal, Vågå (nestleder)
Louise Gjør, Stange
Arne Såstad, Stange
Harald Hveem, Holter

Sør

Øystein Fredriksen, Færvik (leder)
Kristin Stenersen, Åsgårdstrand
(nestleder)
Gurine Seland, Grimstad
Thorleiv Holtskog, Gvarv
Morten Bjertnæs, Tønsberg

Rogaland

Nikolai Skrettingland, Varhaug (leder)
Håvard Skavland, Talgje (nestleder)
Jørgen Wølsted, Hafrsfjord
Annelin Sveinsvoll, Voll
Bente Aarsland, Vigrestad

Vest

Ivar A. Slinde, Slinde (leder)
Per S. Hjermann jr., Lærdal (nestleder)
Per Magnus Berdal, Valldal
Olav Bleie, Nå
Kjetil Lerfall, Utne

Trøndelag

Lorns Olav Aunsmo, Skogn (leder)
Steinar Østerlie, Frosta (nestleder)
Tor Henrik Viken, Frosta
Kristin Tande Solberg, Oppdal
Ole Johan Lysberg, Overhalla

Nord

Kåre Holand, Leknes (leder)
Olav Grundnes, Moen (nestleder)
Bjørnar Gundersen, Bardu
Ivar Tomas Høgset, Skonseng
Jan Helge Mære, Stakkvik

Industri

Rune Dreng, Larvik (leder)
FRYS/GRØNT - Sverre Glomstein,
Borgheim (nestleder)
POTET - Amund Holen, Galterud
HERMETIKK
- Knut Salve Lunden, Grimstad
SALAT - Arne Kristoffer Enger, Sylling

Sentrale kulturansvarlige produsenter (SKP) Oppnevnt av markedsansvarlig for sesongen 2013/2014

Agurk

Kristian Guren, Rygge

Blomkål

Birger Meland, Lier

Bringebær

Omar Vangsnes, Vangsnes

Brokkoli

Dag Einar Lian, Lier

Fryste Røde Bær

Håkon Myklebust, Valldal

Gulrot Kg

Olav Wirgenes, Kvelde

Gulrot Bt

Einar Dyste, Kolbu

Hodekål

Christopher Gjør, Stange

Isbergssalat

Anders Hørthe, Sylling

Jordbær

Thorleif Müller, Nøtterøy

Kinakål

Hans Bernhard Justad, Lier

Kjernefrukt

Knut Amund Surlien, Svelvik

Knollselleri/Stangselleri

Anita Bragstad, Lier

Kålrot

Thorleif Bernhard Dahl, Nordre Froy

Løk

Olav Brataas, Åsgårdstrand

Mandelpotet

Stig O. Haarseth, Rendalen

Moreller

Tomas Hesthamar, Utne

Plommer

Jan Ove Nes, Grimo

Potet

Ivar Skramstad, Vang

Purre

Thorer Egeland, Spydeberg

Settepotet

Bjarne Kjøs, Løten Til 12.03.

Deretter Ingen SKP Settepotet

Spesialsalater/Veksthus

Per Osmund Espedal, Lierstranda

Tidligpotet

Knut Salve Lunden, Grimstad

Tomat

Jon Olav Runestad, Fogn

Urter

Hans Erik Fuglerud, Lier

Økologisk

Jens Edvard Kase, Rygge

Solbær

Anders Ullern, Røyse

fig. 1 Ribes rubrum

Fra v: Konserndirektør i BAMA, Øyvind Briså, sammen med Evy Anita og Olav Grundnes, vinner av Årets Leverandørpris (foto: Tor Jostein Sørli/Bondebladet).

ÅRETS LEVERANDØRPRIS TIL MÅSELV

Potetprodusent Olav Grundnes stakk av med hedersprisen som beste Gartnerhallen-leverandør til BAMA i 2013. Det var tre sterke kandidater, fra tre forskjellige produksjonsmiljøer i Norge, som konkurrerte om årets pris etter en grundig evaluering og vurdering ut fra kriterier som produktkvalitet, markedsorientering, samfunnsansvar og service.

Om begrunnelsen for at prisen gikk nettopp til Grundnes, sier juryen følgende:

"Med vekslende og uforutsigbart klima blomstrer potetproduksjonen i Målselv, spesielt hos Olav Grundnes. Han er fjerde generasjon på gården og drivkraften er lokal matproduksjon. Gården produserer rundt 750 tonn poteter hver sesong, der den nord-norske spesialiteten Gulløyet er arvesølv som nå eksporteres til Østlandet. Han er en pådriver for økt produksjon av potet i Nord-Norge, der gården deltar i testforsøk med nye sorter hvor formålet er å sikre økte potetavlinger i et klimautsatt område. Grundnes er sterkt engasjert i potetmiljøet i Målselv. Han er nyskapende og hans kunnskap om markedet gjør ham til en ledende produsent innen norsk potetproduksjon."

En tydelig overrasket Grundnes ga uttrykk for at han satte pris på å bli nominert, men å vinne hadde han ikke ventet. Han var dessuten rask med å dele æren.

- Denne prisen deler jeg med det flotte potetmiljøet vi har i Målselv, og sist men ikke minst til min kjære kone og kollega Evy Anita, uttalte den fornøyde prisvinneren.

Hensikten med prisen til "Årets leverandør" er å gi en tydelig anerkjennelse av det flotte arbeidet som norske produsenter gjør rundt i Norge, og kåre årets beste leverandør. BAMA håper og tror dette også inspirerer alle leverandører til ytterligere forbedringsarbeid.

- Gartnerhallen og BAMA har i siden 1998 hatt et godt og måldrevet verdikjedesamarbeid, noe som gjenspeiles i mer enn en dobling av omsetningen på produsentleddet i denne perioden. De siste to årene har forbruket av frukt og grønt økt med 5 prosent og det er en sterk etterspørsel etter norskprodusert og lokal mat. Potensialet for vekst i frukt- og grøntproduksjonen i Norge er derfor stor, sier Øyvind Briså, konserndirektør i BAMA.

- Vi håper derfor at prisen "Årets leverandør" også kan være en inspirasjon og motivasjon for yngre generasjoner til å satse på norsk matproduksjon.

Leverandørprisen ble delt for tredje gang under Gartnerhallens årlige produsentseminar på Lillestrøm 19. november.

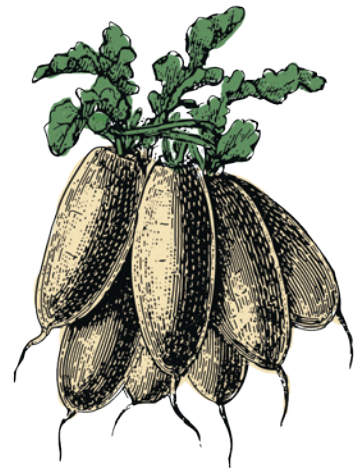

fig. 1 Ipomoea batatas

De øvrige nominerte var Guren Gartneri i Råde og Hardanger Fjordfrukt i Utne.

FØRSTE "FLAGSHIP FARM" I NORDEN

Minne Gård i Eidsvoll fikk i 2012 betegnelsen McDonald's Europe Flagship Farm. Minne Gård er den første gården i Norden som etter en omfattende vurdering har fått denne betegnelsen. Vurderingen er gjort av McDonald's i samarbeid med Food Animal Initiative (faifarms.co.uk) som har utarbeidet Flagship Farm konseptet. En Flagship Farm kjennetegnes først og fremst ved at den drives etter prinsippene for et bærekraftig landbruk.

Gården må tilfredsstille kravene som både er nedfelt i KSL og i tillegg tilfredsstille McDonald's egen kvalitetsstandard; MAAP. En Flagship Farm må kunne vise til god praksis både når det gjelder miljøhensyn og etiske forhold tilknyttet drift av gården. Både helse og velferd for ansatte og god dyrevelferd må være ivarettatt. I tillegg må en Flagship Farm produsere varer av høy kvalitet som gir et solid økonomisk fundament for framtida. En Flagship Farm blir også vurdert på grunnlag av sine innovative praksis og evne til å samarbeide med andre produsenter for å nå nye mål. Flagship Farm konseptet er et av flere tiltak McDonald's har etablert for å bedre kvaliteten på råvarene og heve standarden i hele leverandørkjeden. 80 prosent av råvarene som McDonald's bruker er produsert i Norge. Det gjelder for eksempel kylling, storfekjøtt, melk, og poteter gjennom hele året og isbergsalat i den norske sesongen.

Hvilken verdi har Flagship Farm for landbruket?

I norsk landbruk har vi ingen tradisjon for at enkeltprodusenter blir holdt fram som strålende eksempler. Det skal en generelt passe seg for i Norge. Mette og Amund Sandholt er imidlertid mest opptatt av at potetprodusenter må stå sammen inn i framtida. At de likevel har sagt ja til å bli vurdert og få tildelt betegnelsen Flagship Farm er av hensyn til alt det gode som dette konseptet kan føre med seg. McDonald's er en seriøs aktør som har fokus på kvalitet i alle ledd, som har fokus på grønne verdier og som gjerne vil markedsføre norsk jordbruk. Flagship Farm er derved en utmerket anledning

Potetprodusent og Gartnerhallen-medlem Amund Sandholt driver Minne Gård, som er den første i Norden som har fått betegnelsen Flagship Farm

for oss som produserer eller foredler råvarer til å henge oss på, strekke oss etter målene om utvikling i kvalitetsarbeidet, og med stolthet vise vårt ansikt utad til forbruker. Det er moro at forbrukeren endelig får innblikk i hvor og hvordan råvarene blir produsert, og hvor teknologisk avansert det norske jordbruket er blitt!

Potetprodusent og Gartnerhallen-medlem Amund Sandholt driver Minne Gård, som er den første i Norden som har fått betegnelsen Flagship Farm.

fig. 10

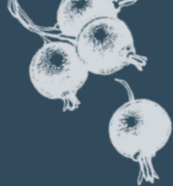

fig. 11

fig. 13

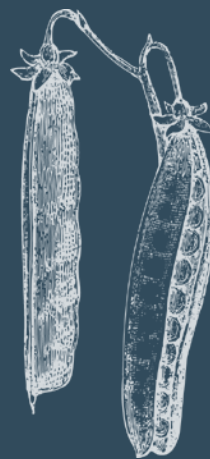

fig. 8

fig. 9

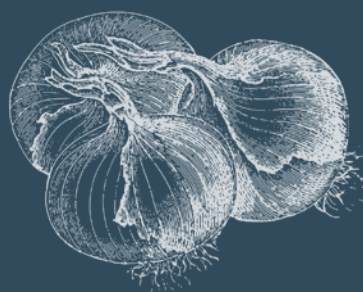

fig. 5

fig. 13

fig. 12

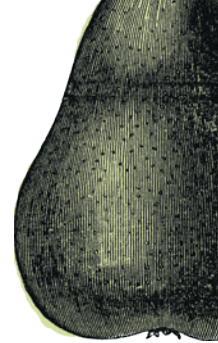

fig. 18

fig. 14

fig. 10

fig. 16

fig. 13

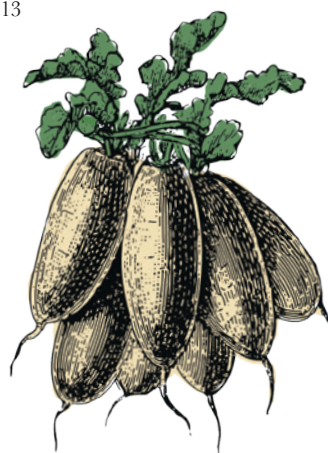

fig. 11

fig. 15

fig. 17

